

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXII рік видання. № 213, березень, 2012

*І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...*
Т. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор - Ірина Мойсей
Редактор - Іван Ребошапка
Секретар редакції - Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідешук,
Іван Ковач, Микола Корнищан
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефон/Факс: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Перший крок до пізнання творчості Тараса Шевченка в Румунії*
- ❖ *Поетичні форми молодого Шевченка*
- ❖ *«Садок вишневий коло хати» Тараса Шевченка – промінь світла в казематному темному царстві*
- ❖ *«Сміються, плачуть солов'ї...»: Богдан Мельничук: «Свій світ, свій тембр, своя інтонація»*
- ❖ *Перлини всесвітньої літератури «Енеїда» Публія Вергілія Марона (III)*
- ❖ *Одержимий почуттям любові до рідного*
- ❖ *Провідному дослідникові народознавства Добруджі – 75 років*
- ❖ *Українські письменники Румунії*
- ❖ *Буковинські трафунки*
- ❖ *Дитячі сторінки*
- ❖ *Сторінки гумору*

Іван РЕБОШАПКА

ПЕРШИЙ КРОК ДО ПІЗНАННЯ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В РУМУНІЇ

До видання 60 років тому першого румуномовного «Кобзаря»

В історії культурно-літературних румунсько-українських відносин 1952-й рік став поворотним, знаменним і знаковим. До цього спричинилися нові післявоєнні умови, в яких запанували міждержавне добросусідство, співпраця, взаємоповага і спонукка до взаємопізнання.

Знаменним, перспективним і знаковим 1952-й став тому, що того року Київське державне видавництво художньої літератури надрукувало першу добірку українських перекладів з творчості найбільшого румунського поета усіх часів Міхая Емінеску «Поезії», яка вперше в україномовній його рецепції відкрила доступ до нього широкого читацького загалу, започаткувавши чимраз більше зацікавлення Міхаєм Емінеску в Україні. В Румунії того ж року Бухарестське видавництво «Cartea Rusă» випустило у світ першу добірку перекладів з творчості найбільшого українського поета Тараса Шевченка під давно усталеною назвою «Cobzar» («Кобзар»), який так само уперше в історії Румунії уможливив широкий доступ румунських читачів до творчості геніального українського поета, започаткувавши, як і у випадку україномовної рецепції Емінеску, чимраз більше зацікавлення Шевченком у Румунії, як це особливо наглядно впливає навіть і зі спрощеного ретроспективного сьогоднішнього огляду.

Перше румуномовне видання «Кобзаря» було випущено спочатку брошованим масовим тиражем у травні 1952 р., а в липні – в пергамоїдних вишневих обкладинках, іншим тиражем (6000 + 100). Обидва видання зазнали несподіваного успіху – того ж таки літа розійшлися у продажі.

У коротеньких вступних замітках румунські перекладачі Віктор Тулбуре і Вал Кордун (одночасно і упорядники даної добірки) з упевненістю відзначали, що, «хоча охоплює обмежене число перекладів, дана добірка – це перший крок до пізнання багатой творчості великого українського поета».

Шановні читачі самі переконуються, що румунські перекладачі були правими, якщо усвідомлять, на-

скільки був відомий Тарас Шевченко у Румунії до 1952 року і як його представлено у першому виданні румуномовного «Кобзаря».

Від першої згадки (1886 р.) його імені і до 1952 р. популяризація Тараса Шевченка у Румунії здійснювалася переважно друкуванням статей про нього. І то, за винятком змістовних статей К. Доброджану-Гері «Taras Șevcenko» («Тарас Шевченко») і «Artiști cetățeni» (Митці громадяни, 1894), книги Замфіра Арборе-Паллі «Ukraina și România» («Україна і Румунія», 1916), в якій автор велику увагу приділяє Шевченкові, може, і підписаної ініціалами Д.А. статті «Taras Șevcenko, geniul Ucrainei și poetul său cel mare» («Тарас Шевченко – геній України й найбільший її поет», «Adevărul literar și artistic», 20.III.1921), решта дописів про українського поета таких авторів, як Барбу Лезеряну («Enciclopedia Română», 1904; «Deșteptătorul», 1905; «Viitorul social», 1907; «Viața Românească», 1911) чи інших («Gazeta Română», 3/ 1914; «Seara», 8.I.1915), або навіть допис Ніколає Ткачука-Албу («Luceafărul», Sibiu, 1/ 1914) мали переважно інформаційно-популяризаторський характер, як, до речі, і статті, надруковані у перші роки після встановлення нової влади у Румунії («Veac Nou», 1949; «Scânteia», 1951; «Viața Românească», 1951).

Не більш «щедрою» була популяризація у Румунії Шевченка шляхом перекладів з його творчості. Перший переклад шевченківського твору в Румунії надруковано 1901 року. Але, по суті, то був переказ «Причинни» під заголовком «Fecioara fermecată» («Вчаровава діва»), здійснений Г. Маданом («Ерота», 18.X.1901), дію балади Шевченка перенесено з-над Дніпра на берег... румунської річки Олт. Другий переклад з Шевченка («Садок вишневий коло хати») у перекладі В. Темпьяну появився 1915 р. («Drum drept», 23.VIII). У періоді між двома світовими війнами деякі переклади з Шевченкової творчості здійснили Г. Манта та І. Буздуган.

(Продовження на 4-ій стор.)

ПЕРШИЙ КРОК ДО ПІЗНАННЯ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В РУМУНІЇ

(Продовження з 3-ої стор.)

Післявоєнні переклади з Шевченка починають з'являтися уже з 1945 р., у пресі. Їх здійснюють М. Садовяну, В. Тулбуре, Д. Дешліу, В. Кернбах, М. Калмику. Але все написане про Шевченка до 1952 р. – «закопане» у недоступних широкому читачьому заголові публікаціях (ряд їх – майже недоступні ні спеціалістам), а принагідно «порозкидуваним» у різних післявоєнних публікаціях перекладам бракує системності для представлення румуномовному читачеві неповторної сутності Шевченкової геніальності.

Отож, румунські перекладачі-упорядники, коли з упевненістю заявляли, що їхнє перше румуномовне видання «Кобзаря» є першим кроком до справжнього пізнання Тараса Шевченка, належно усвідомлювали, яку важливу і корисну справу здійснюють. (До речі, один з них, Вал (чи Валерій) Кордун був освіченим українцем і добре обізнаним з творчістю Шевченка). Їхнє видання – це праця, складена за всіма правилами наукового книгодрукування, вона охоплюючи передмову, переклади поезій Шевченка, післямову-біографічно-літературний нарис та докладні примітки. Дане видання і привабливо ілюстроване. Відкривається воно *Автопортретами* Тараса Шевченка 1860 і 1840 рр., а в його корпусі – *Автопортрет* Шевченка 1843-1845 рр., його ж портрет, здійснений І.Е.Репіним, картина Шевченка «Катерина» (1842), його твори – гравюра «Сільська нарада» (1843-1844), портрет М.С.Щепкіна (1858), рисунки «Видубецький монастир» (1843-1844), факсимільний уривок автографа «Заповіту», акварелі «Новопетровське укріплення з моря» (1852), хата батьків Шевченка в селі Кирилівці (1843), «Тополя» (1840), «Форт Карабутак» (1848), сепії «Шхуна «Константин» на ремонті» (1849) і «Кара колодкою» (1856-1857), туш «Кара шпіцрутенами» (1856-1857).

Переклади Шевченкових віршів даного видання «Кобзаря» «обрамлені», так би мовити, двома пропедевтичними матеріалами – теплим (як вже узвичаєно його називати) *Вступним словом* Михайла Садовяну і післямовою-перекладом біографічного нарису (точніше, життєвого і творчого шляху) *Тарас Шевченко* Олександра Дейча (нарису, взятого з видання серії «Книги 30-50-х годов XX века»: Тарас Шевченко, *Собрание сочинений в 5 томах*. Вступительная статья А. Дейча, Москва,

ОГИЗ, 1949). Ці матеріали написані за узвичаєним (хрестоматійним, щоб не оцінити – трафаретним) способом представлення головних моментів життєвого і творчого шляху Тараса Шевченка – злигодні дитинства «круглого» сироти, навчання грамоти у п'яного дяка, «козачкування» у поміщика Енгельгардта, потяг до малювання і пригода у м. Вільно, навчання у Ширяєва, викуп з кріпацтва, навчання в Академії Мистецтв, перше видання «Кобзаря» (1840) і зростання поетичної слави Шевченка, арешт і десятирічне заслання, останній період життя і творчості, смерть і перепоховання поета.

Спільними *Вступному слові* М. Садовяну і нарисові А. Дейча є акценти висвітлення деяких аспектів Шевченкової творчості крізь бувшу радянську інтерпретаційну призму (корисні й зараз в матеріалах – інформаційні дані). Різниця між цими матеріалами полягає в тому, що *Вступне слово* М. Садовяну – стисле і сповнене поетичної наснаги, а біографічний нарис Дейча – набагато розлогіший і описово-академічний. Крім цього, у *Вступному слові* Садовяну називає свої два переклади з Шевченка, вказує й інших перекладачів з творчості Шевченка, схвально оцінює статті К.Доброджану-Гері про Шевченка, коротко викладає їхній зміст, цитуючи слова румунського критика, вказує, що «S-a întâmplat ca primul meu roman istoric să aibă drept erou pe acest viteaz cu faimă (Nicoară Potcoavă – Іван Підкова – I.P.), ieșit dintre moldoveni și ajuns hatman la Pragurile Niprului» («Так сталося, що перший мій історичний роман мав героєм славного витязя, який вийшов з-поміж молдован і став гетьманом на Дніпрових Порогах»). Це привело Михайла Садовяну до стану, в якому він, як сам зізнається, «Am avut o deosebită mișcare sufletească regăsindu-mi eroul în opera poetului ucrainean» («Відчув особливий душевний порух, віднайшовши свого героя у творі українського поета»). Стосовно генетично-типологічних румунсько-українських літературних подібностей (дуже мало висвітлених досі у літературознавчих розвідках взагалі, не тільки у зв'язку із М. Садовяну), цікаве і корисне своєю сугеруючою природою зізнання Садовяну: «Dealtminteri îmi mai regăsesc și alte corespondențe în opera lui Taras Șevcenko» («Я, до речі, знаходжу й інші мої схожості у творчості Тараса Шевченка»), як, наприклад, «любов до великого числа скривджених, до яких (його) серце відзивається зі всієї сили», бо «Шевченко вийшов з такого світу,

якого я зазнав і збагнув у нашому молдовському пейзажі».

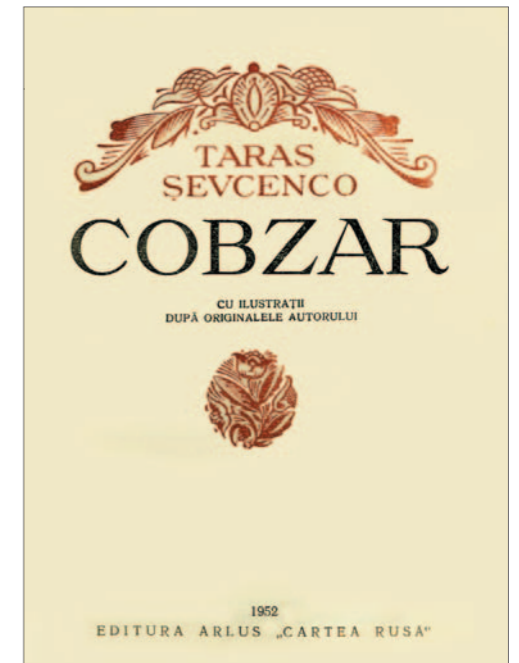
Ці два матеріали у час появи першого румуномовного «Кобзаря» були для читача добрим (зручним і всестороннім) вступом до пізнання творчості Шевченка, з якої перекладачі, як вони вважали, «старалися підібрати найрепрезентативніші тексти» (всього – 31 вірш): вступний уривок балади «Причинна» «Реве та стогне Дніпр широкий», «Катерина», «Тарасова ніч», уривок «Треті півні» з поеми «Гайдамаки», «Кавказ», «Заповіт», «Садок вишневий коло хати», «Мені однаково...», «В неволі тяжко, хоча й волі...», «Чи ми ще зійдемося знову», «Сонце заходить, гори чорніють», «Ще як були ми козаками», «Один у другого питаєм», «П.С.», «Ой виострю товариша», «Чума», «Та не дай, господи, нікому», «Зацвіла в долині», «Буває, іноді старий», «Хіба старому написать», «І золотої й дорогої», «Готово! Парус розпустили», «Якби ви знали, паничі», «І досі сниться: під горою...», «Мій брате милий, знову лихо!...», «Я не нездужаю, нівроку», «Гімн чернечий», «Світе ясний! Світе тихий!», «Хоча й лежачого не б'ють».

Читач, обізнаний з творчістю Шевченка, погодиться з думкою, що вищевказані тексти – це лише добірка з найрепрезентативніших творів, поданих у хронологічному порядку їхнього постання і в тісному зв'язку з життєвим шляхом поета, безпорадний кінець якого сугерується наведеним у добірці 31-им віршем: «І день іде, і ніч іде./ І голову схопивши в руки,/ Дивуєшся, чому не йде/ Апостол правди і науки?».

Така структура і зміст першого румуномовного «Кобзаря» підтверджують думку його упорядників, що це видання – у дійсності перший крок до справжнього пізнання Шевченка в Румунії.

А щоб цей крок був вагомим, то перекладачі, як самі зізнаються, подбали про те, щоб їхні переклади були б «cât mai apropiate de original» («якнайближчі до оригіналу»). Тільки у перекладі «Катерини», зізнаються вони, перекладачі дозволили собі «o apumită libertate» («певну дозу свободи») із-за труднощі передачі «народного українського стилю на відповідний румунський», але, вважають вони, «інтенцію автора на зраджено».

При паралельному же прочитуванні текстів оригіналу і перекладів зразу запримітним стає факт, що «певна доза свободи» наявна у всіх перекладах. А переклад «Катерини» скоріше виглядає, як переспів. До того ж, ключові шевченківські акценти майже опущені чи позбавлені смислів оригіналу. Наприклад, уже у заспіві балади «Кохайтесь, чорнобриві,/ Та не з

москалями./ Бо москалі – чужі люди./ Роблять лихо з вами» «зм'ягшено» ключовий код соціальної і національної непримиренності протагоністів твору (Катерина – проста дівчина, українка, а її зрадливий милий – пан, іноземець-москаль основою конфлікту в такому разі будучи одна тільки любов, але ніяк не шевченківська глибока, щира, захоплююча, а придуркувата, пришелепувата, недоумкувата, охарактеризована епітетом *zăludă*: «Glasul mi-l audă/ Fata sprâncenată, Dac-o fi s-o bată/ Dragostea zăludă» («Голос хай мій чує/ Дівчина чорноброва,/ Якщо на неї нападе/ Любов придуркувата»). Скільки закидів, пригадуємо, не направлено було перекладачеві Тулбуре, цей недолік залишився невиправленим у всіх дотеперішніх перевиданнях «Катерини». Дуже близько до оригіналу (але майже дослівно, отож з відтінковим недоробком іншого характеру) переклав цей вступний код Йон Козмей: «Sprâncenatelor, iubite-vă,/ Dar nu cu muscalii,/ Căci muscali, străini oameni,/ Rău vă fac în cale» (?!). Отож, як зізнавався Андрій М'ястківський про надані йому Міхаєм Емінеску завдання-«горішки» (розкусити) при перекладі його віршів, так і з не одним Шевченковим «горішком» приходилось перекладачам (прийдеться і в майбутньому) «ламати зуби».

Незважаючи на явні його недоробки, перше видання румуномовного «Кобзаря» можна вважати першим кроком до пізнання багатосторонньої творчості Тараса Шевченка у нашій країні, свідченням цього будучи статті румунських літературознавців, написані, очевидно, на основі їх ретельного ознайомлення з цим виданням.

Борис БУНЧУК, професор, доктор, декан Філологічного факультету Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича

ПОЕТИЧНІ ФОРМИ МОЛОДОГО ШЕВЧЕНКА

Віршування Тараса Шевченка неводнораз було об'єктом літературознавчого вивчення. Про особливості віршованої форми українського поетичного генія написано чимало праць, з-поміж яких виділяємо дослідження Б. Якубського [17], Ф. Колесси [5], Г. Сидоренко [11], П. Волинського [1], В. Коптілова [6], Н. Чамати [15], Н. Костенко [7; 8].

Елементи Шевченкової вірша здебільшого розглядалися у синхронічному зрізі. Діахронічний підхід характерний для наукових студій Б. Якубського, Н. Чамати, Н. Костенко.

Літературознавці зазвичай послуговувалися загальноприйнятою класифікацією творчості поета. У метричному довіднику до поетичної творчості Тараса Шевченка Н. Костенко, розглянувши віршовані твори поета в аспекті метрики, строфіки та римування, запропонувала таку хронологію поетової версифікації: перший період – до заслання (1837–1847); другий – ті роки заслання, коли поет мав можливість писати (1847–1850); третій – після заслання (1857–1861).

У нашому дослідженні ставимо за мету статистично розглянути Шевченкові твори 30-х років у контексті метрики, ритміки, строфіки, римування та особливостей рими, порівняти їх із віршуванням попередників та сучасників, виявити стилістичні особливості віршів Шевченка початкового періоду. Звернення до творчості зазначеного хронологічного виміру пояснюємо наявністю віршознавчих даних щодо української поезії третього десятиліття XIX століття, які запропонував В. Мальцев [10]. Десятиліття – хронологічний відрізок, до якого найчастіше вдаються і зарубіжні, і вітчизняні віршознавці (наприклад, М. Ґаспаров, Н. Костенко).

Як відомо, віршувати Т. Шевченко розпочав 1837 року. До 1839 р., за період до закінчення десятиліття, поет репрезентував низку віршованих творів, серед яких: 12 поезій та поема «Катерина». Хронологічно це виглядає так: 1837 – «Причинна», 1838 – «Думка» («Тече вода в синє море...»), «Думка» («Вітре буйний, вітре буйний!»), «Думка» («Тяжко-важко в світі жити...»), «Думка» («Нащо мені чорні брови...»), «Тарасова ніч», «На вічну пам'ять Котляревському», 1838-1839 – «Катерина», 1839 – «Перебендя», «Тополя», «До Основ'яненка», «Іван Підкова», 1837-1839 – «Нудно мені, тяжко – що маю робити?». Чотири твори – «Причинна», «На вічну пам'ять Котляревському», «Катерина» та «Перебендя» – кваліфікуємо як поліметричні (ПК). Решту написано 14 складовиком у катренному варіанті (8,6,8,6) та 12-ти-11-складовим віршем – 12,11,12,11 (один твір – «Нудно мені, тяжко – що маю робити?»). Отже, крім основної форми – 14-складовика – поет використав Я4, 12-складовик, 8-складовик, 6-складовик, 12-и і 11 складовий вірш, неврегульований різноскладовик.

Звідки він узяв ці форми? Передусім мусимо зауважити,

що Т. Шевченко, як і М. Максимович, М. Костомаров, П. Куліш та ін., був переконаний у тому, що твори, написані «своєю» мовою, повинні мати і «свою» форму. Своєю, як й інші, уважав народнописенну (у першу чергу) та книжну (менше) силабіку. Ф. Колесса, автор надзвичайно цікавої праці «Студії над поетичною творчістю Т. Шевченка» на 135 сторінках говорить про вплив на нього національного фольклору. В багатьох випадках учений легко знаходить фольклорні відповідники до форми поетових творів. Цю тезу годі заперечувати.

Тарас Шевченко. Автопортрет зі свічкою. 1860. Папір, офорт, акватинта.

Однак, сам дослідник визнає: «Починаючи свою літературну діяльність при кінці 1830-х років, Шевченко виступає вже на ґрунті, підготовленому харківськими письменниками...» [5, с. 320]. Вчений прямо зазначає: «...Попередники Шевченка, піонери українського романтизму, промостили шлях в українській літературі для нового напрямку...» [5, с. 325]. На нашу думку, вирішальною була така літературна традиція: вплив на поета його попередників та сучасників. С. Єфремов, приміром, зауважував, що на час звернення Т. Шевченка до українського літературного життя, «він того життя пильнував і увійшов у його свідомим членом» [4, с. 94]. Відомий літературознавець стверджував, що «твори попередників і сучасників Шевченка – Котляревського, Гребінки, Боровиковського, Гулака, Квітки, Кухаренка – були відомі йому так добре, що, наприклад, «Енеїду», як це видно з Шевченкових повістей, він знав мало не всю напам'ять. З деякими з цих письменників, а також Кулішем, Костомаровим, Максимовичем, Бодяньським, Марком Вовчком та ін. на ґрунті спільних літературних інтересів у нього зав'язалися дружні зв'язки й щире товаришування» [4, с. 93]. Вважаємо, що версифікаційні уподобання Т. Шевченка склалися насамперед під впливом поезії І. Котляревського та Л. Боровиковського.

Дослідниця українського поліметричного вірша Н. Гаврилюк, виходячи з жанрового поділу на епіко-драматичну, ліро-епічну та ліричну поліметрію, відносить «Причинну» та «Катерину» до ліро-епічного виду, причому перший твір – до конструкцій із використанням народнописенних форм, другий – до різновиду, у якому силабіка книжного походження поєднана з силабо-тонікою з домінуванням силабіки [2, с. 111]. До ліричної поліметрії Н. Гаврилюк зараховує «Перебендю» та «На вічну пам'ять Котляревському», причому першу поезію – до конструкцій у межах силабіки, другу – до конструкцій із використанням силабіки книжного походження та силабо-тоніки з переважанням силабіки [2, с. 126]. Попри деяку неузгодженість назв підвидів ПК та поетичного матеріалу (у «Причинній»: наприклад, фігурують явно не народнописенні форми Я4 та 12,11,12,11; 14-складовик 8,6,8,6 в одних випадках зараховано до народнописенних, в інших – до книжних форм) такий поділ видається цілком релевантним. Щодо генези Шевченкової поліметрії, дослідниця висловлюється так: «Поліметричний народнописенний вірш та нерівноскладовий книжний вірш барокової доби набули в поліметричних

конструкціях Шевченка нового звучання. У поєднанні даних компонентів між собою, а також із силабо-тонічною метрикою (насамперед, ритмічно розмаїтим чотиристопним ямбом) народжуються оригінальні поліметричні конструкції поета» [2, с. 8]. Справді, поліметрична стихія фольклору та зразки давньої української поезії («... І списую Сковороду...» – Б. Б.) «виховали» у Т. Шевченка схильність до поліметрії. Однак, були і ближчі (за часом творення) зразки поліметричних форм. На них, як на основні, вказує у дослідженні «Поліметричні композиції у творах українських поетів-романтиків» Н. Чамата. Наведемо цитату із названої праці: «Достатньо різноманітно ПК представлені вже у творчості зачинателя романтизму в українській поезії Л. Боровиковського, твори якого з'явилися на межі 20-х – 30-х років XIX ст. Його перший надрукований твір – балада «Молодиця» (1828) – вірєць поєднання в органічне ціле в рамках поетичного твору силабічної та силабо-тонічної систем, одна з поширених з точки зору розмірів, що її складають модель ПК у творчості романтиків, насамперед Т. Шевченка» [14, с. 113].

Давно помічений «генетичний зв'язок між «Причинною» та баладою Л. Боровиковського «Молодиця» (1828), про що свідчить їхня тематична близькість..., а також композиційні та сюжетні паралелі (обидві балади починаються картиною природи – описом буряної ночі й берега річки, де перебуває героїня, поданим за допомогою типово романтичної образності й тим самим розміром – чотиристопним ямбом, який у наступній композиційній частині твору змінюється на 14-складовий вірш)» [13, с. 597]. Ямбовий чотиристопник та 14-складовик побутували в українській поезії до Л. Боровиковського, ці форми використав у «Енеїді» та «Наталці Полтавці» ще І. Котляревський. Інша справа, що Л. Боровиковський у своїй баладі запровадив принцип чергування силабо-тонічного та силабічного розмірів. Катренами чотиристопного ямба з римуванням AbAb передано оповідь ліричного героя на початку балади і в кінці, що є своєрідним обрамленням монологу героїні, який має форму катренів 14-складовика 8,6,8,6 з римуванням ABCB.

Будова Шевченкової ПК складніша: твір складається з дев'яти різнограматичних частин. Перша, як і в Л. Боровиковського, виконана катренами чотиристопного ямба з римуванням AbAb, друга, як і в автора «Молодиці», має форму катренів 8,6,8,6 з римуванням ABCB.

(Продовження на 8-ій стор.)

ПОЕТИЧНІ ФОРМИ МОЛОДОГО ШЕВЧЕНКА

(Продовження з 7-ої стор.)

Однак, третя укладена катренами 12-и і 11-складового вірша з римуванням АВАб, четверта – знову повернення до Я4, п'ята – «восьмискладовик з відступами» (за визначенням Н. Чамати), шоста – Я4, сьома – 14-складовик, восьма – Я4, дев'ята – 14-складовик. Функціональні характеристики метричних ланок, за Н. Чаматою, такі: Я4 – опис природи або авторська оповідь; 12-11-складовик – ліричний відступ, медитація; решта форм – авторська лірична розповідь. Дослідниця подає й промовисті цифрові дані: «...У баладі «Причинна» загальна кількість рядків – 225, метричний склад: 14-складовий вірш (8+6) – 128 рядків, Я4 – 42 рядки, 12-11-складовий вірш – 30 рядків, 8-складовик (4+4) з відхилення – 24 рядки...» [14, с. 128]. Отже, уже в першій надрукованій ПК поет продемонстрував свою основну віршову форму – катрени 14-складовика 8,6,8,6 з римуванням АВСВ.

Поезія «На вічну пам'ять Котляревському» складається з семи частин. Використано такі форми: 14-складовик 8,6,8,6, катрени, АВСВ – 60 рядків; 11-12-складовик, катрени, АbАb – 40 рядків; Я4, катрени, АbАb – 12 рядків.

750 рядків поеми «Катерина» розподіляються, щодо використаних форм, так: 14-складовик 8,6,8,6, катрени АВСВ – 689 рядків; 12-11-складовик (12,11,12,11), катрени, АbАb – 26 рядків, 6-складовик, катрени АВСВ – 24 рядки, Я4, астрофічний, довільне римування – 11 рядків. 92% рядків 14-складовика показують, що до ПК поему «Катерина» можна зарахувати лише умовно.

Поезія «Перебендя» розпочинається рядками 14-складовика, катрени, АВСВ, версами цієї ж форми вона і закінчується (усього – 68 рядків). Іншометрична частина – 27 рядків 12-1-складовика (12,11,12,11), катрени, АbАb.

Отже, у трьох поліметричних творах Т. Шевченко, подібно до Л. Боровиковського, вдається до поєднання силабіки та силабо-тоніки, в одному – урізноманітнює ритмічний лад поезії за допомогою двох силабічних форм.

14 складовик побутував у фольклорі та в українській поезії XVIII століття. П'ять разів до нього вдається І. Котляревський (три пісенні вставки у «Наталці Полтавці» та дві – у «Москалеві-чарівнику») та один раз (серед надрукованих до 1837 року) Л. Боровиковський.

В І. Котляревського пісні, які виконують герої п'єс (№1, №3, №11, №17 – у «Наталці Полтавці» та №2 – у «Москалеві-чарівнику»), створені за фольклорним канонам: чотирнадцять складів у рядку зі схемою (8+6)2, де 8=4+4. Наприклад:

Віють вітри, віють буйні, аж дерева гнутья;
О, як болить моє серце, а сльози не ллються [9, с. 218].

10001|10101||0010101 4+4+6
0101|01101||0100101 4+4+6

Силабічна будова рядка (4+4+6) не порушується ніде. Відсоток хореїзації версів коливається від 0 (№11 у «Наталці Полтавці») до 50 (№2 у «Москалеві-чарівникові»), якщо ж вести підрахунки за піввіршами, то відсоток «силабо-тонічних» рядків («хореїчні» та «амфібрахічні» частини) значно збільшується. Цезура у переважній кількості версів лише жіноча. Двовірші (як у фольклорі) скріплені жіночою римою (АА). Всі рими точні, однограматичні (частка різнограматичних – 4%), переважно (56%) дієслівні.

У Л. Боровиковського 14-складовик постає у катренному варіанті 8,6,8,6:

Повій вітре, повій, буйний, 01101||01101 4+6
Повій з того краю, 0110101 6
Де живе моє серденько – 101||010101 3+5 (X)
Де милий витає. 0100101 6 (Амф)

Принесись хоч слово рідне 001||010101 3+5 (X)
Буйними вітрами: 1000101 6 (X)
Як ти там в чужій столиці 101||010101 3+5 (X)
Живеш з москалями? [13, с. 38]. 0100101 6 (Амф)

Зачин уривка, як і в І. Котляревського, фольклорний (звернення до «буйного вітру»), однак будова відмінна. Восьмискладові силабічні частини з будовою 4+4 становлять лише 43%. Переважає група 3+5 – 50% (!), решта – 5+3. Цезура у восьмискладових рядках розподілена так: 50% – жіноча, 50% – чоловіча. 78,5% рядків – силабо-тонічні.

67,8% рядків мають хореїчну будову, причому восьмискладові і шестискладові частини хореїзовано майже однаково: 35,7% і 32,1%. 10,7% рядків (шестискладові верси) вкладаються у схему Амф2. Отже, структура уривка на 78,5% «силабо-тонізована». Неповне римування АВСВ чітко проведене у всіх катренах. Рими розподіляються

так: точні – 71%, приблизні і неточні – по 14%, різнограматичні – 43%, дієслівні – 14%.

Наведемо два катрени 14-складовика з «Причинної» Т. Шевченка:

В таку добу під горою, 0101||00101 4+4
Біля того гаю, 0010101 6 (X)
Що чорніє над водою, 0010||00101 4+4 (X)
Щось біле блукає. 0100101 6 (Амф)
Може, вийшла русалонька 1010||01001 4+4 (X)
Матері шукати, 1000101 6 (X)
А може, где козаченька, 0101||00101 4+4
Щоб залоскотати [14, с. 73]. 0000101 6 (X)

У творі на 64 восьмискладові рядки маємо лише два випадки відступу від будови 4+4 – 5+3 (3%). Т. Шевченко, використовуючи цю форму, наслідує фольклорну традицію та І. Котляревського. Цезура у 8-складових рядках змінна, причому не лише жіноча і чоловіча, а й дактилічна.

76% рядків вкладаються у ритм силабо-тоніки. Цезура наближена до даних у «Молодиці» Л. Боровиковського. Втім, наявна й певна різниця. У Т. Шевченка «силабо-тонічні» рядки розподіляються так: «хореїчних» – 36% (15% у 8-складових версах, 21% – у 6-складових) та «амфібрахічних» – 40% (у 6-стопових версах).

Отже, автор «Причинної» більш-менш рівномірно «експлуатує» два види ритму – «хореїчний» і «амфібрахічний», на відміну від автора «Молодиці».

Література

1. Волинський П. *З творчого доробку* / П. Волинський. – К. : Дніпро, 1973. – 326 с.
2. Гаврилюк Н. *Український поліметричний вірш* / Н. Гаврилюк. – К. : Фенікс, 2009. – 252 с.
3. Гаспаров М. Л. *Современный русский стих. Метрика и ритмика* / М. Л. Гаспаров. – М. : Наука, 1974. – 487 с.
4. Єфремов С. О. *Шевченкознавчі студії* / С. О. Єфремов. – К. : Україна, 2008. – 365 с.
5. Колесса Ф. М. *Фольклористичні праці* / Ф. М. Колесса. – К. : Наук. думка, 1969. – 510 с.
6. Коптілов В. *Деякі мовні особливості Шевченкової рими* / В. Коптілов // *Мовознавство*. Наукові записки. – Т. XVII. – К., 1962.
7. Костенко Н. В. *Метричний довідник до віршів Тараса Шевченка: методична розробка з курсу віршознавства* / Н. В. Костенко. – К. : ВПЦ „Київський університет“, 1994. – 40 с.
8. Костенко Н. *Про 126-116-складовий вірш Т. Г. Шевченка* / Наталія Костенко // *Віршознавчий семінар: присвячується пам'яті Галини Кіндратівни Сидоренко* : зб. наук. праць та спогадів. – К. : ВПЦ „Київський університет“, 2008. – С. 91-100.

який надає перевагу «хореїчному» ритмові. Урізноманітнення ритму в 14-складовому творі поет досягає й іншими способами. Вже в цьому творі впадає в око міжстрофне перенесення:

Так ворожка наробила,
Щоб менше скучала,
Щоб, бач, ходя опівночі
Спала й виглядала

Козаченька молодого... [16, с. 73].

Римування АВСВ проведене непослідовно: перша строфа має римування АВАВ, крім цього фіксуємо 14 рядків із дактилічними закінченнями, один – із гіпердактилічним, два – з чоловічими. В інших творах із ритмом 14-складовика Т. Шевченко йде ще далі: розриває 8-складовий верс на 2 окремі чотирискладові рядки («Катерина»), зменшує або збільшує кількість версів у заданій строфі, вводить неримовані рядки, запроваджує несистемне римування.

Щодо якості рим, то Т. Шевченко пішов за Л. Боровиковським: у «Причинній» відсоток точних рим – 51, приблизних – 27, неточних 12, різнограматичних – 42, дієслівних – 39. до того ж молодий поет запроваджує внутрішнє римування у силабічних катренах: «Спала й виглядала» (с. 73), «Біле тіло вовки з'їли» (с. 74).

(Далі буде).

9. Котляревський І. *Повне зібрання творів* / І. Котляревський. – К. : Наук. думка, 1969. – 510 с.
10. Мальцев В. С. *Українське віршування перших десятиріч XIX століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук*. : 10.01.06 / В. С. Мальцев. – Тернопіль, 2007. – 20 с.
11. Сидоренко Г. *Ритмика Шевченка* / Г. Сидоренко. – К. : Вид-во Київського університету, 1967. – 182 с.
12. Сидоренко Г. *Українське віршування від найдавніших часів до Шевченка* / Г. Сидоренко. – К. : Вид-во Київського університету, 1972, 140 с.
13. *Українські поети-романтики : Поетичні твори*. – К. : Наук. думка, 1987. – 592 с.
14. Чамата Н. *Поліметричні композиції у творах українських поетів-романтиків* / Н. Чамата // *На стику культур : польський та український вірш* : зб. наук. праць. – К. : ВПЦ „Київський університет“, 2007. – С. 112-132.
15. Чамата Н. *Ритмика Т. Г. Шевченка* / Н. Чамата. – К. : Наук. думка, 1974. – 175 с.
16. Шевченко Т. Г. *Повне зібрання творів* : У 12 т. – К. : Наук. думка, 2001. – Т. 1 : Поезія 1837–1847. – 784 с.
17. Якубський Б. *Форма поезії Шевченка* / Б. Якубський // *Тарас Шевченко*. Збірник за ред. Є. Григорука і П. Філіповича. – К. : Держвидав, 1921. – С. 49-73.

Іван КІДЕЩУК

«Садок вишневий коло хати» Тараса Шевченка –

У контексті видатних поетів світової літератури голос Тараса Григоровича Шевченка – самобутній, як самобутнім є і мовлене ним слово, поставлене на сторожі «німих рабів отих», обездолених людей, слово правди і краси, яким геній України висвітлив життя свого народу на тлі усього людства, а поезія «Садок вишневий коло хати» – це синтезоване вираження однієї з ключових сенсово- і структурно-художніх доміант усієї його творчості – парадигмальної категорії України.

Як відомо, у першій половині XIX ст. в Києві почав діяти підпільний гурток молоді Києво-Мефодіївське товариство, яке пропагувало надто радикальні на той час ідеї, як скасування кріпацтва, а головним звільнення народів царської Росії з-під самодержавного гніту. До цього товариства 1846 р. вступив і Тарас Шевченко.

Діяльність товариства представляла реальну загрозу російському царатові, так що весною 1847 р. товариство було розгромлене. Царська жандармерія заарештувала членів товариства. Шевченка схоплено 17 квітня на переправі через Дніпро, коли він повертався з Чернігова до Києва, під конвоем доставлено в Петербург і посаджено у Петропавловську фортецю в каземат «Третього відділу». При обшуку в нього знайдено такі його революційні твори, як «Сон», «Кавказ», «Єретик» та інші. Перебуваючи у петербурзькому казематі «Третього відділу», Тарас Шевченко створив між 19 і 30 травня тринадцять поезій, записав їх на аркуші тонкого поштового паперу, назвавши цей окремий цикл «В казематі». Згодом, на заслання в Орській фортеці він переписав ці поезії в захлавну так звану «Малу книжечку».

Поезія «Садок вишневий коло хати», з точки зору сенсово-структурно-художньої доміантності – найважливіша з усіх, наведених у циклі, до неї «тяжіють» решта поезій своїми деталізуючими аспектами, увиразнюючи широке «референційне» тематичне «поле».

Так, перша із записаних на паперовому аркуші поезія «Ой одна я, одна» своїм мотивом і настроєм подібна до романтичних творів поета, в ній виявлено стисло й емоційно почуття самотності дівчини,

почуття, суголосне почуття Шевченка, який болісно переживав свою самотність в казематі. Слідуюча поезія «За байраком байрак» у відображенні митного козацтва споріднена з українським і раннім романтизмом Шевченка, тільки вона без узвичаєної ідеалізації. Третя поезія «Мені однаково, чи буду...» сповнена пристрасних роздумів-передчуттів про найближчу долю поета – його заслання «в сніги на чужину». Та не це тривожить його, а, як справжнього патріота, – доля України: «Та не однаково мені, / Як Україну злії люде! / Присплять, лукаві, і в огні / Її, окраденую, збудять...». Цікава складовими її дискурсу поезія «Н. Костомарову», яка є паралеллю-драматичним контрастом до «Садка вишневого...», контраст, здійснений поетом поза казематною решоткою, звідки він болісними згадками зображує «рай» своїх рідних околиць: «І я загадав своє село. / Кого я там коли покинув? / І батька й мати в домовині... / І жалею серце запеклось. / Що нікому мене загадати! / Дивлюсь: твоя, мій брате, мати / Чорніше чорної землі / Іде, з хреста неначе знята...».

Передчуттям смерті в чужині пройнята поезія «В неволі тяжко, хоча й волі...» («Холоне серце, як загадаю, / Щоне в Україні поховують...»), нездійсненням сподіваного (чим, до речі, закінчилось і життя поета) пройнята поезія «Рано-вранці новобранці» («Давно колись-то! / Рушники вже ткались. / І хустина мережалась, / Шовком вишивалась. / Думає жити, любитися / Та бога хвалити! / А довелось... ні до кого / В світі прихилитись...»), певним спокоєм, філософською врівноваженістю перед неминучою смертю від нерозбірливої «коси» (як у Г. Сковороди) пройнята поезія «Косар», який «Мов бритвою, старий голить / Усе, що даси. / Мужика, й шинкаря, / Й сироту кобзаря... / І мене не мине, / На чужині зотне, / За решоткою задавить, / Хреста ніхто не поставить. / І не пом'яне».

Запримітним є той факт, що у циклі «В казематі» поезія «Садок вишневий коло хати» подана зразу ж після поезії «Н. Костомарову», і в ній не згадується жодна суспільна трагічна реалія, сумний настрій, передчуття неминучої смерті тощо, вона являючись наче іншою стороною тієї ж реальної дійсності, але

промінь світла в казематному темному царстві

світлою, теплою, гармонійною, задушевною. Оця бажана поетом, друга «реальна» дійсність, поетична, напевно, постала внаслідок творчих шукань Шевченка, оскільки збереглося по цей час 5 автографів цієї поезії, один з них під назвою «Весенній вечір», а інший – «Майський вечір», вперше надрукований у ж. «Русская беседа» (1859) під назвою «Вечір». Шевченкові подобалося декламувати цю поезію. Її автографи він дарував таким своїм знайомим, як Я. Кухаренко, М. В. Максимович і ін. Поезію поклали на музику П. Чайковський, В. М. Лисенко, Я. Степовий, Г. Хоткевич, Я. Ярославенко і ін. Вона давно стала популярною народною піснею.

Тарас Шевченко. В Лихвині.
1859. Папір, туш, перо.

Чим же пояснюється написання настільки несподіваної світлої й єдиної у циклі «В казематі» такого роду поезії тим же Шевченком, якого мрія різко контрастувала з дійсністю, в якій поет-в'язень створював свою творчість, який під час допитів у Третьому відділі на запитання, що саме спонукало його писати вірші проти імператора, відповідав одверто: «Возвратясь в Малороссию, я услышал еще более и хуже между молодыми и между старыми людьми; увидел нищету и ужасное угнетение крестьян помещиками, посессорами и экономами-шляхтичами, и все это делалось и делается именем государя и правительства» («Тарас Шевченко.

Документи і матеріали», Держлітвидав УРСР, К., 1963, с.46) і який після відвідання рідної його України у вірші «Не завидуй багатому» 4 жовтня писав:

Дивись кругом себе:

Нема раю на всій землі.

Та нема й на небі.

Контекстуальний різкий сенсовий дисонанс поезії «Садок вишневий коло хати» з рештою поезій циклу «В казематі» та з поетовим нужденним казематним життям можна би протлумачити психологічно – як «моментальну фотографію поетової душі», згідно з висловом І. Франка (*Зібрання творів: У 50 томах.* – К., 1981. Т. 31, с.68), як відтворену променем світла

в казематному темному царстві картину адекватного, самодостатнього емблематично-ідилічного втілення України, втілення, спонукане, як твердить Юрій Барабаш (*Україна – ім'я, словообраз, мотив, тема, дискурс, концепція, текст*, «Теми і мотиви поезії Тараса Шевченка», К., Наукова думка, 2008, с.27), «спалахом ностальгійних почуттів, теплою хвилею спогадів про Україну, тугою за ідеалом, за красою і романтикою традиційного, у кращому сенсі патріархального, незмінно принадного способу національного життя й побуту, нарешті, попросту мимобіжним емоційним розслабленням, хвилиним, психологічним, такими потрібними, по-людському природними на той момент життя».

З-поміж усіх поетичних різновидів, «Садок вишневий коло хати» найтісніше примикає до виду ідилії, назву якої запровадив ще древньогрецький поет Теокрит (III ст. до н.е.) своєю збіркою «Ідилія». Це одна з форм буколіки, невеличкий, переважно віршовий твір, в якому поетизується сільське життя. Отож, в ідилії Шевченка «Садок вишневий коло хати» оспівана гармонія традиційного українського сільського життя, природи й людини, праці й краси. Естетичний ідеал Шевченка – це конкретно-чуттєве уявлення про досконалість життя в Україні. З цією метою він свідомо ідеалізує таке життя, зображаючи його безтурботним, щасливим, гармонійним.

(Продовження на 12-ій стор.)

«Садок вишневий коло хати» Тараса Шевченка – промінь світла в казематному темному царстві

(Продовження з 11-ої стор.)

Таким потрактуванням образу України як емблематичної ідилії, зауважує Юрій Барабаш, у циклі «В казематі» засвідчений початок зміни оптики зображуваного Шевченком, оптика, яка набуде розвитку в поезії наступних літ і полягатиме не у відмові від раніше набутого, а в діалектиці поєднання набутого, «старого», з новим, «із пильнішим вдивлянням у (нього), збагаченим уявленням про глибше (його) осягання». І таке поєднання Шевченком «оприявнюється вже в казематному циклі». Тобто, виразимось простіше, як це взагалі характерне Шевченкові, у його поетичних візіях (пригадаймо: «Оживуть гетьмани в золотім жупані,/ Прокинуться доля; козак заспіва...»; «А у селах у веселих/ І люди веселі...»; «На землю правда прилетить», «... правда оживе» і ін., про свої візії, напевно, уроджені, поет, до речі, відзначав пізніше, 27 серпня 1857 р. у «Щоденнику»: «Мое пророчество несомненно»), візії здобуття ідеального бажання він подає як здійсними у прийдешньому часі ідеальними картинами благодаті. Класичною завершеністю твору, взірцевою його простотою, прозорістю змісту й форми відтвореної картини він суголсно налаштовує реципієнта-адресата своєї поезії.

Сенс і функція даної поезії у казематному циклі важливі і тому, що образ саду – це типова прикмета українського сільського ландшафту, прикмета, закорінена у глибинах міфологічного національного мислення, і в уяві Шевченка картина саду сприймається як символ далекої України, «кореспондуючи, – відзначає Барабаш, – у поетовій (під)свідомості з архетипом чудового, але втраченого, недосяжного раю, Едену, із затаєною мрією про «маленьку благодать», особисте щастя». Цю думку Юрій Барабаш підтверджує тим, що у цілому ряді творів періоду заслання і останніх літ («Княжна», «Сонце заходить, гори чорніють», «Мені тринадцятий минало», «Якби ви знали, паничі», «Зацвіла в долині», «Не молилася за мене», «І досі сниться під горою», «Сестрі», «Подражаніє Едуарду Сові» образ саду (та інші категорії з того ж емоційно-семантичного ряду – вишні, верби, гай, червона калина) зливаються з раєм (і його антитезою – пеклом) та Україною в «єдину образну константу, в наскрізний мотив».

Потрактування «Садка вишневого...» з точки зору поетичної важливе тим, що похмурий контекст казематного циклу (опис «решоток на вікні», тюрми, кайданів, понівечених «москальством» людських душ) різко контрастує з ідилічною картиною, мислимо ідеальною, що набуває вражаючого контрасту, не без впливу на душевний стан «резонатора» реципієнта.

Шедевр «Садок вишневий коло хати» (і не тільки він) дихає музикою простоти ритміки 8-9 складового ямба, музикою чоловічих і жіночих рим, чергуванням голосних у ненаголошених складах та асонансом, і все це виражає безперервну евфонію палкого шевченківського співу. Саме тому перекладачам Шевченка майже ніколи не вдається іномовно відтворити таємну музику його магічного слова. Здебільше вони використовують інші ритми й рими, як це видно і в перекладах Шевченка на румунську мову.

Але останнім часом шевченколог і румуномовний поет Йон Козмей, родимий знавець української мови звернув увагу на глибину слова Шевченка та його евфонію. У його перекладі друга строфа поезії, наприклад, звучить так:

Сім'я вечеря коло хати,	Cu toți cinează lângă casă,
Вечірня зіронька встає,	Luceafărul a răsărit.
Дочка вечерять подає,	Se-ocupă fata de servit,
А мати хоче научати,	Iar mama sfat i-ar da la masă,
Та соловейко не дає.	Dar trîl în poapte s-a pomit.

Примітка редакції

Порівнявши переклад цієї же строфи Віктором Тулбуре

Miroase cald. E masa-ntinsă.

Pe ceruri stele noi se țes...

Servește fata clipind des. (?! ?!)

Ar fi certat-o mama, însă

Privighetoarea nu-i dă ghes,

шановні читачі (знавці української і румунської мов), безперечно, погодяться з попереднім твердженням пана Івана Кідешука, що «перекладачам майже ніколи (а в цьому випадку – це незаперечний факт!) не вдається іномовно відтворити таємну музику шевченківського поетичного мовлення, не говорячи вже про такі кричущі, як тут, порушення смислово-картинної пластики зображення».

«Вмиються, плачуть солов'ї...»

Іван КОВАЧ

БОГДАН МЕЛЬНИЧУК: «СВІЙ СВІТ, СВІЙ ТЕМБР, СВОЯ ІНТОНАЦІЯ»

(Микола ІЛЬНИЦЬКИЙ)

Розпочну свої рядки до книжки «На ріках оleshківських» Богдана Мельничука («Академвидав», Київ, 2007) з щедру присвятою, що він її написав нашому другові та моєму односельчанину Ю. Павлішу: «Юрієві Павлішу – те, чим я давно грішу! Тримаймося! Творчих Вам успіхів! Богдан Мельничук, 27 листопада 2011 р., Гура Гуморулуй». Дякую, пане Юрію, за надіслану прекрасну книжку!

Пишемо, як видно, про авторів, з якими зустрічалися, з якими бодай бачились (шкода, що з Шевченком не бачилися), та завжди про славних поетів, які роблять честь сучасній українській літературі. Як і Богдан Мельничук, з яким і мені доводилося зустрічатися в Сучаві, в Чернівцях, навіть і в Бухаресті.

Та не тому пишемо про них, що зустрічалися з ними, або не тому, що вони наші друзі, а тому, що хочемо, щоб читачі довідувалися про нашу кращу сучасну поезію, виходячи з її виток. Як, наприклад, з виток Богдана Мельничука (чудових!): «Я родом з міста, що його нема./ Я родом з міста, де мій пращур мешкав./ І привселюдно, а не тайкома./ Нарік його безхитрісно: Олешків».

Та що наш читач знає про Б. Мельничука? Звичайно, що гетерогенний читач про відомого поета не знає майже нічого, бо книжка з України доходить до нас лише випадково, та на братавання!

Тому із прикінцевої сторінки «Про автора» з книжки напишемо дещо, щоб читач зрозумів, про кого саме йдеться:

Мельничук Б. І. народився 19 лютого 1937 року (вітаємо з 75-річчям!) в селі Олешків Снятинського району Івано-Франківської області, навчався в Чернівецькому університеті ім. Юрія Федьковича, де нині професор кафедри української літератури і доктор філологічних наук ще з 1997 року.

Він ще автор таких книжок поезії, як «Розквітай, мій краю!» (1959); «Журавлиний міст» (1981); «Олешківський меридіан» (1989); сатирично-гумористичної книжки «Пегасові копита» (2001); двох монографій – «Драматична поема як жанр» (1981) та «Випробування істиною» (1996), численних літературно-критичних статей, співукладач трьох видань «Письменники Буковини» (1992, 2001, 2003), збірок «Хотинська звитяга»

(2002), «Література народів України» (2003), «Юрій Федькович. Твори» (2004), укладач книги «Остап Вільшина. Я – син вільного роду» (2006) та ін.

Богдану Мельничуку деякі з творів було перекладено на румунську, польську, італійську, ідиш та російську мови. Він член Національної спілки письменників України, лауреат премій імені Сидора Воробкевича, Юрія Федьковича, Марка Черемшини, Дмитра Загула, удостоєний медалей «Поезія – за мир. 1995» і «Поезія – за мир. 2002» та спеціальних дипломів літературно-мистецького журналу «Artcultura» (Мілан).

Від «На ріках оleshківських», на думку визначного літературознавця Миколи Ільницького з його передслів'я до книжки, «віє широким епічним подихом, чимось майже біблійним – за аналогією до рік вавилонських: Цей світ – не ті світи./ Де можна воловодити./ Іще не встиг прийти./ А треба вже відходити»; «Веди у світи стобарвні і стозвукі./ На паралелі, повні дивноти./ Лиш не забудь через літа розлуки/ До отчого порогу довести».

Цебто: біографія поета, «блудного сина», та його краю, – у вимірах «олешківських рік, оleshківського меридіану, незабудь-трави...» та в «синівських почуттях, першій закоханості, поклику невідомого».

І найбільше, начебто, Богдан Мельничук зі своєї поезії написав у так званій «пострадянській дійсності». А «пострадянська дійсність» триває. Браво їй!

Але ж Микола Ільницький... надзвичайний й узагальнюючий, – він резонує зі своїми смаками та... любовними пріоритетами: «Поезія Б. Мельничука демонструє доволі широку гаму способів поетичного узагальнення: афоризм, натурфілософський пейзаж («Життя коротке...»), цікавий звукопис («– Пане тюльпане...»). Не маю наміру визначити місце поезії Б. Мельничука в поетичному потоці часу чи вгадувати резонанс, який вона викличе. Можу тільки сказати, що автор має свій світ, свій тембр, свою інтонацію – неголосну, але довірливу. А це вже немало».

До нових зустрічей з вами і вашою поезією, вельмишановний пане поете Богдане Мельничуку!

Пропоную від усієї душі нашим читачам хвилюючі поезії Богдана Мельничука (Див. стор. 14-15).

«Вмиються, плачуть солов'ї...»

Богдан МЕЛЬНИЧУК

«Я РОДОМ З МІСТА, ЩО ЙОГО НЕМАЄ...»

ОЛЕШКІВ

Я родом з міста, що його нема.
Я родом з міста, де мій пращур мешкав
І привселюдно, а не тайкома,
Нарік його безхитрісно:
Олешків.

Я родом з міста, що круті вали
Звело над Прутом,
по-слов'янськи горде.

Його спалили, але не взяли
Батисві несамовиті орди.

Я родом з міста, що від злих задух
Таки не вмерло, хоч і помирало:
Його ім'я і нездоланий дух
Моє село на себе перебрало.

Я родом з цього прутського села,
Що проросло на чорнім городищі.
Яка його пекельниця пекла,
Які жорстокі протинали хвищі!

Воно ж собі жило
Й пережило
Усіх із кров'ю на кігтистих лапах –
І царське, й маршалкове кубло,
І кублице фашистського сатрапа.

Воно живе з підковою в руках
І, настороживши антенні вуха,
Що діється на всіх материках,
Що діється в тривожнім світі, – слуха.

Воно живе в турботах, як бджола,
І в завтрашнє крилом знаменама має.
Я родом з цього прутського села.
Я родом з міста, що його немає...

26 січня 1984 р.

НА ГОРОДИЩІ

Полишу всі міські принади,
Впаду у трави долілиць,
Мій золотий Олешківград,
Моя столица із столиць.

І тут, на сивім городищі,
Що багрянелося від січ,
Мені пронизливо засвище
Стріла ще з київських сторіч.

І я відчую дужче й дужче –
Аж захмеліє голова, –
Що на землі цій неминуща
Не тільки забудь-трава...

17 листопада 2001 р.

Bohdan Melnychuk

ОЛЕШКІВСЬКИЙ
МЕРИДІАН

Нехай на глобусі не значиться,
Нехай на карті не знайти,
Та він мені струною бачиться,
Що скрізь село бринить в світі.

Та що там бачиться!
Підпорою
Лаштується зі мною в путь,
Коли, поріднені зі зморю,
Шляхи за обрій поведуть.

І між ненашим перегомоном
У чужодальній стороні
Він охоронним добрим променем

Був при мені.
Був у мені.

Він, що на карті не позначений,
Він, що рятує від оман, –
Мій найрідніший, в серці свячений
Олешківський меридіан.

13 грудня 1986 р.

ТРИПТИХ СКОРБОТИ

Пам'яті П. Г. Тичини

I
Рокотання-ридання бандур...

Погас Поет... І гнуться віти
Під подихом осінніх бур,
І злився тужний зойк трембіти
З риданням-рокотом бандур.

Погас Поет... І сохне м'ята,
І замітає душу сніг,
І Україна, скорбна мати,
Йому схиляється до ніг...

II

Рокотання-ридання бандур,
І зажурений голос трембіти...
Світе вольний, розкрилений світе,
Твій мотив – із одних партитур.

І озвалася журлива зурна,
Затужила-заплакала домбра,
І жаліє жалійка сумна,
Що людина не вернеться добра.

І до щему голосить тамбур,*
Бо не може тамбур не щеміти.
А над ними – ридання бандур
І зажурений голос трембіти...

III

Як упав же він з коня...

Не треба, не треба печалі...
Не плач, моє серце, не плач...

* Тамбур – болгарський народний інструмент.

«Вмиються, плачуть солов'ї...»

Бо пісню проносять далі,
Як випав з сідла сурмач.

Бо в небо сурмить раїна,
І сонця горять шлики,
Бо в нього на чатах Україна,
А в головах –
віки!...

Вересень 1967 р.

СВІТЛИЦЯ
МИХАІЛА ЕМІНЕСКУ

І сипав дощ. І не спинався дощ.
І молотив горохи та квасольки,
Пшеницю яру, моложавий хвощ,
Автобуси, машини, парасольки.

Пливли прочан новітніх ручаї
У дощовім неспиннім переплеску
До Каса маре посеред гаїв –
Світлиці Михаїла Емінеску.

Він виріс тут в гурті дерев і трав,
Снаги черпнув з цієї ось криниці,
А помирав – ой, тяжко помирав! –
Як суджено поетам – у столиці.

І як з поетами не раз бува,
Вмирав у віці надто молодому.
І засутилась хата, як вдова,
І гай поник, як від страшного грому.

Ота засмута, зболеність ота
Не звітрилася на вітрах століття
І знов дощем краплистим опада
На трави, на акацій верховіття,

На озеречко в лісі, на дубки,
Що гойно розшумілись на роздоллі,
На парасольки, на машин шнурки
І на серця людські непрохолоді.

Пливуть прочан притишені гурти
У дощовім неспиннім переплеску
Туди, де світить на усі світи
Світлиця Михаїла Емінеску...

Іпотешти, 15 червня 1989 р.

ПАМ'ЯТІ
МИХАІЛА ІВАСЮКА

I
Назвавши взяв науку батька-мами:
Трудитись по-мужицьки, до нестями.

Трудитись від світанку до півночі,
Хоч піт пекучий заливає очі.

Хоч зводить руки струджені судома,
Хоча й кладе на всі лопатки втома,

А ти трудися – не герой, не витязь,
А чоловік, народжений трудитись!

Трудись від понеділка до суботи.
До сьомого трудися дня. I – поту.

Ну, а на сьомий, – сил щоб доточити, –
Не гріх бодай хоч трохи відпочити.

Так він чинив – тижнями, і роками,
Шануючи науку батька-мами.

Так учинив і на останнім крузі,
Згоряючи в невиданій напрузі.

І не на тижні, а серед неділі
Зложив для відпочинку руки білі...

II

Коли глумились зайди з наших гір,
Поставити хотіли на коліна,
Він перше слово кинув на папір,
Щонайгостріше слово – Україна.

Коли його в страшний печорський сніг
Жбурнули, наче тріску від поліна,
Підвівся він, бо мав за обєріг
Найпомічніше слово – Україна.

Коли його після печорських стуж
Вбивали витончено вбивством сина,
Він захитавсь, та випроставсь чимдуж
З благословенним словом – Україна.

Коли зайшла до нього в дім ота,
Що косить люд, як на левадах сіно,
Світилось дивно на його вустах
Найкраще в світі слово – Україна.

Світи ж і нам незгасно-веселково,
Його найперше і останнє слово.

Квітень 1995 р.

СКОРБОТА ЗА
НАЗАРІЄМ ЯРЕМЧУКОМ

I
І в безгомінні білої палати
Маєстро не переставав співати.
Нехай негучно – як вітрець між трав,
Нехай лишень губами – а співав.

У пісні тій цвіла червона рута,
І озивалась молода засмута,
Яку то підпирив, а то боров
Одвічний пошум букових дібров.

В тій пісні височіла смєречина,
Українська гуртувалася родина,
І Запорозька відчайдушна Січ
Мєча стискала на вітрах сторіч.

– Як маєшся? – питалися.
– Співаю.
А що, братове, що робити маю?
І додавав усміхнено за мить:
– Коли співаю, то не так болить...

II

Заморські велємудрі лікарі
Йому казали о лихий порі:
– Як ще пожити хочеш, пане-брате,
То з пісню розлуку мусиш брати...

Митець подякував за мудру мову.
Та, прилетівши в сторону Дніпрову,
Він заспівав до самозабуття:
Життя без пісні – то хіба життя?!

III

Його несли із-під склепіння церкви
В зажуру липня зболено-святу.
І небеса сліпучо-сині меркли,
І сонця диск вдягавсь у чорноту.

Його несли з усіх широт України
Прибулі хлопці, знані співаки.
Несли в печаль останньої калини,
А думалось мені, що – у віки...

Липень – жовтень 1995 р.

Володимир АНТОФІЙЧУК, професор, доктор, завідувач кафедри української літератури Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича

Уроки Євгена Гребінки

До 200-річчя з дня народження

(Продовження з № 212)

У багатьох байках Є. Гребінка висміює жорстокість, зажерливість, зарозумілість і пихатість панства (наприклад, «Будяк да Конопличка», «Ячмін», «Рожа да Хміль», «Школяр Денис», «Пшениця» та ін.). Зокрема, в байці «Будяк да Конопличка» змальовано драматичний епізод, який підкреслює ницість життєвих принципів тих, хто намагається за допомогою брутальної сили нав'язувати іншим свою волю, влаштовувати власне благополуччя:

*«Чого ти так мене, паскудо, в боки пхаєш?» –
На Конопличку в степу Будяк гукає.
«Да як рости мені? І сам здоров ти знаєш,
Що землю у мене з-під корінця забрав».*

*Бува і чоловік сьому колючці пара:
Людей товче та й жде, щоб хто його кохав.
Я бачив сам таких і, може б, показав,
Та цур йому! розсерджу комісара!*

Байка «Будяк да Конопличка» цікава і своєю композицією: перша строфа – фабула, а друга – своєрідний коментар-узагальнення зображеного.

Оригінальною побудовою відзначається також байка «Ячмін». Вона має форму драматичного діалогу. На запитання Сина, чому одні колосочки прямі, а інші схилилися вниз, мов мужики «перед великим паном», Батько відповідає:

*Оті прямії колоски
Зовсім пустісінки, ростуть на ниві даром;
Котрі ж поклякнули – то Божа благодать;
Їх гне зерно, вони нас мусять годувать.*

Пояснення Батька викликає в уяві Сина влучне порівняння, яке переривається застережливою реплікою:

*Син
Того ж то голову до неба зволить драть
Наш писар волосний, Онисько Харчовитий!
Аж він, бачу...*

*Батько
Мовчи! Почують – будеш битий.
У цій байці поет проводить алегоричну паралель,*

порівнюючи людей трудящих із повними колосками, а тих, хто користує з їх праці – «пустісінками». Безперечно, симпатії автора на боці перших.

У багатьох своїх байках Є. Гребінка порушував морально-етичні проблеми, висміював чванство, скупість, хвалькуватість, невігластво тощо. («Лебідь і Гуси», «Верша та Болото», «Маківка», «Могилині родини», «Мірошник», «Дядько на дзвониці» та ін.). У них переважає незлобива іронія, тонкий гумор, дотепний жарт.

Байкам Є. Гребінки властиві яскраві малюнки народного побуту, точні етнографічні спостереження, виразність окремих реалій. Поет широко використовує народні вирази, фразеологізми, традиційні епітети, порівняння, метафори. Його байки органічно пов'язані з приказками та прислів'ями, наприклад: «Як не крути, а правди ніде діти», «Пани б'ються, а в мужиків чуби тріщать», «Мовчи! Почують – будеш битий!», «Лисичці ж ратиці віддять», «Дурний, дурний! а в школі вчився», «Гора породила мишу» та ін. Такі байки, як «Ячмін», «Ведмежий суд», «Сонце та хмара», «Будяк та конопличка», «Могилині родини», «Грішник», «Мірошник», «Рибалка», «Вовк і огонь» академік Сергій Єфремов назвав «коштовними перлинами нашої поезії».

Творчо засвоївши традиції своїх попередників і сучасників, Є. Гребінка значно розширив проблемно-тематичний діапазон української літературної байки, надав їй глибшої життєвої конкретності і викривальної спрямованості. Його заслуга полягає і в жанровому збагаченні байки, вдосконаленні її образного арсеналу та ритміко-інтонаційної системи. «Як байкопис, – писав І. Франко, – займає Гребінка перше місце в нашій письменстві. Його байки визначаються яким національним і навіть спеціально лівобережним українським колоритом, і не менш здоровою суспільною і ліберальною тенденцією». Здобутки Є. Гребінки-байкаря сприяли творчим досягненням його наступників, передусім Л. Глібова.

Є. Гребінка – автор ліричних поезій українською і російською мовами. Їх тематична й образна структура найчастіше будується за принципом українських

народних пісень. У вірші «Човен» (1833) передано переживання молодого поета напередодні переїзду до Петербурга. Типовий для романтичної поезії образ самотнього серед бурхливого моря човна співвідноситься з людиною, що вирушає назустріч неспокоїній життєвій стихії:

*Як човнові море, для мене світ білий
Ізмалку здавався страшним;
Да як заховатися? Не можна ж вік цілий
Пробути з собою одним.
Прощай, мій покою, пускаюся у море!
І, може, недоля і лютеє горе
Пограються з човном моїм.*

Загалом тривожно-хвилюючої розповіді поет досягає засобами фольклорної поетики: «і буйнії вітри по морю шумлять», «і хвиля гуляє, мов чорні гори», «як темна нічка, насупились хмари», «мов голос небесної кари, за громом громи гуркотять».

В інших ліричних поезіях Є. Гребінки – «Українська мелодія» («Ні, мамо, не можна нелюба любити!»), «Заквітчалася дівчина...», «Маруся» – розробляються характерні для народних пісень теми кохання, нещасливого подружнього життя з нелюбом, зради і т. ін. Зокрема у вірші «Українська мелодія» показано долю дівчини, яка за наполяганням матері погоджується вийти заміж за нелюба. З ним вона не зазнала щастя, через що загинула з туги. Матір залишається наодинці із тяжкими душевними терзаннями:

*Ген там, на могилі, хрест божий стоїть,
Під ним рано й вечір матуся квилить:
«О Боже мій милий! Що я наробила!
Дочку, як схотіла, із світу зубила.*

М. Наєнко вважає, що «відомий у фольклорі мотив про матір, яка змусила свою дочку вийти за нелюба, поет подав у вигляді діалогу померлої (від наруги над своїми почуттями) дочки з матір'ю; мати під хрестом на могилі «рано й вечір... квилить», намагаючись випросити в Бога прощення за свій згубний вчинок, але – дарма: в підтексті твору звучить одвічна істина, що антилюдські, протиприродні вчинки – непростенні. Поетам-романтикам у такий спосіб удавалось помічати в людях загадковість їхньої одвічної туги за чимось назавжди втраченим і неминучість їхньої постійної спокути та болючого каяття».

Серед поезій Є. Гребінки, написаних російською мовою, разом з творами про історичне минуле України «Нежин-озеро», «Гетман Свирговский», «Украинский бард» на особливу увагу заслуговує романтична поема «Богдан» (1843).

Героїчна постать прославленого гетьмана знайшла художнє втілення у творах попередників Є. Гребінки – повісті «Зиновий Богдан Хмельницький, или Освобожденная Малороссия» (1819) Ф. Глінки, думі «Богдан Хмельницький» (1822) К. Рилєєва, поемі «Богдан Хмельницький» (1833) М. Максимовича та ін.

Спираючись на історичні джерела і фольклорні матеріали, Є. Гребінка надав своєму творові своєрідного баладного характеру. Як слушно зауважив М. Яценко, «тут історичні події виступають у типовому романтичному освітленні, у душі похмурого епізму, близького до «Запорожской старины» і «Гетмана» М. Гоголя. Разом з тим у змальованні драматичних колізій автор намагається йти шляхом шекспіризації, психологізації характерів персонажів».

У поемі діють і русалки, і лісові духи, і замогильні тіні Павлюка, Острияниці, Наливайка, мають місце символічні образи (наприклад, густого молочного туману, що асоціюється із козацькими полками). Водночас поет вдається до реалістичних розповідей про фізичні та духовні страждання рідного народу в умовах панування польської шляхти: художнього узагальнення набувають розповіді про жахливу розправу поляків над козацькими ватажками Павлюком, Острияницею, Наливайком, історія про трагічну долю п'ятнадцятирічної дівчини, замученої і збезчещеної ворогом і т. ін. У такий спосіб Є. Гребінка трактує закономірність вибуху народно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького.

Сам гетьман зображений у творі як народний улюбленець, організатор всезагальної боротьби українців проти поневолювачів. Важливу роль у формуванні ідейних переконань Хмельницького Є. Гребінка відводить священикові. Саме він проникливим словом і благословенням спонукає гетьмана очолити боротьбу свого народу за свободу. Водночас автор «Богдана» надто ідеалізує значення союзу України та Росії.

Вірші Є. Гребінки тісно пов'язані з фольклорною поетикою і народним світобаченням. У цьому, мабуть, полягає одна з причин їх широкої популярності.

У художній спадщині Є. Гребінки чільне місце посідає проза, представлена різними жанрами – нарисами, оповіданнями, повістями, романами. З-поміж них найбільшу увагу привертають романтичні твори, написані на історичному матеріалі – повість «Ніжинський полковник Золотаренко» (1842) та роман «Чайковський» (1843). Їх героями виступають люди високого патріотизму і надзвичайної мужності, готові заради вітчизни на самопожертву.

(Продовження на 18-ій стор.)

Уроки Євгена Гребінки

(Продовження з 17-ої стор.)

Сюжет повісті «Ніжинський полковник Золотаренко» Є. Гребінка запозичив з «Історії русів», в якій, зокрема, є такий епізод: «Наказний гетьман Золотаренко, повертаючись з військом за повелінням царя всередину Білорусі і переходячи місто Старий Бихів, мушкетним пострілом, що його вчинив з одної дзвіниці католицький органіст Томаш із засідки, був забитий на смерть, а органіст признався добровільно, що підмовлений був на сей злочин католицькими ксьондзами, котрі дали йому кулю од мушкета із священної чаші, за його словами, освячену і скріплену особливими закляттями; а пообіцяно йому за те поряд з мучениками царство небесне і виховання його дітей в школах єзуїтських. І насправді, по огляді виявилася тая куля незвичайною: в ній нуртовина була срібною з латинськими літерами! Тіло вбитого Золотаренка відвезено на батьківщину його, до міста Корсуня, для поховання в тамтешній дерев'яній церкві, на кошт його побудованій. Та коли почався похорон у присутності численного народу й духовенства, то громовим ударом запалено церкву, і тіло вбитого разом із церквою згоріло на попіл».

Зміст своєї повісті Є. Гребінка доповнив новими деталями і колізіями, змінивши акценти сюжетного розвитку. Відштовхуючись від історичних подій, пов'язаних з участю козацького війська під проводом Івана Золотаренка у визволенні Білорусі від польсько-шляхетського поневолення, письменник основну увагу зосереджує на розповіді про приватне життя героїв. У її центрі – романтична історія кохання католика Францішека і української дівчини Любки, сестри Золотаренка. Вбивство гетьмана письменник подає як результат помсти Францішека за те, що Золотаренко розлучив його з Любкою.

З усією очевидністю автор у стилі письменників-сентименталістів акцентує на силі почуттів кохання, підкреслює страждання і смерть героїв з приводу розлуки, наголошує на некерованості волі серця, застерігає від зневаги святих для кожної людини інтимних переживань тощо.

Основні події повісті – підготовка козаків до походу, кохання юнака-католика і дівчини, вихованої на православних традиціях, виношування задуму про помсту і сама відплата, нагнітання таємничості, жахів, закляття, пророцтво, трагічний фінал – Є. Гребінка малював у виразному романтичному плані.

Вершиною творчості письменника дослідники справедливо вважають роман «Чайковський», створений, за свідченнями сучасників, на основі родинних переказів (мати Є. Гребінки походила з роду Чайков-

ських) і деяких епізодів із народної думи про Олексія Поповича. Автор яскраво змалював окремі картини героїчного минулого українського народу, опоетизував Запорозьку Січ з її демократичними і водночас суворими законами, зобразив життя, побут і звичаї козаків, їх хоробрість і мужність у боротьбі, відданість і вірність у дружбі.

Сюжетну основу роману складає драматична розповідь про кохання Олексія-поповича, прозваного запорожцями Чайковським, і дочки лубенського полковника Марини. На їх життєвій дорозі постає безліч різних перешкод. Рятуючись від переслідувань Марининоного батька, Олексій змушений втекти на Січ. Там він стає писарем, а під час одного з морських походів рятує козаків від загибелі, за що здобув славу і шану з боку запорожців. Згодом, переодягнена козаком, на Січ потрапляє і Марина. Але слуга батька дівчини і претендент на її руку Герцик видає таємницю закоханих.

У романі створено чимало привабливих образів козаків, загартованих у боях, сповнених великої людської гідності і честі, самовідданих у боротьбі проти ворогів рідної землі. Такими є, наприклад, Микита Прихвостень і Касіян, які рятують Марину і Олексія від смертної кари за порушення законів Січі і допомагають їм уникнути інших життєвих небезпек.

Друга сюжетна лінія твору пов'язана з трагічною історією єврейської сім'ї, нещасливим коханням підступного Герцика до Марини, а його сестри Тетяни – до Олексія. Вражає розповідь про фатальне умиртвіння матір'ю рідного сина.

Роман Є. Гребінки відзначається майстерно побудованим сюжетом, напруженою інтригою. Його появу прихильно зустріли читачі і критика. За свідченням І. Франка, твір був «улюбленою лектурою галицько-руської молодіжі 60-х і 70-х років».

З творчістю Є. Гребінки справедливо пов'язують найвищі досягнення української літератури дошевченківського періоду. У його віршах, як підкреслював П. Куліш, «мова наша зробила той великий крок, котрий робиться тільки спільними зусиллями цілого народу впродовж довгого часу або чарівною могутністю генія, що містить у своїй одиниці всю вроджену художність рідного племені. Вони, як пісня, пронеслися з кінця в кінець по всій південній Русі: вони припали до душі кожному званню, вікові й статі». Байки письменника разом із кращими прозовими творами відіграли помітну роль у становленні й розвитку нової української літератури. Велика заслуга Є. Гребінки перед рідним народом полягає й у видавничій справі та громадській діяльності.

ПЕРЛИНИ ВСЕСВІТНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Іван РЕБОШАПКА

«Енеїда» Публія Вергілія Марона (III)

У даній статті читачам «Нашого голосу» наведемо кілька інших заміток про «Енеїду» славного латинського поета Вергілія, бо це слушна нагода краще виявити її специфічні риси та самобутність природи одноіменного оригінального твору Котляревського, і то шляхом паралельного «прочитання» відповідних уривків, прочитання, яке щонайменше з дидактичного боку є зручним, наочним, безперечно, і особливо інструктивним (у підручниках та різних посібниках оригінальність поеми Котляревського пояснюється описово-теоретично, але для пересвідчення цього питання паралельні приклади текстів Вергілія і Котляревського, здається, ніколи не наводяться).

Історичною основою постання «Енеїди» Вергілія, однак, вважають дослідники, було грандіозне зростання Римської республіки, а інтенцією автора було прославлення цього. Поема замислена так, щоб одним поглядом охопити всю римську історію та особливо сучасний Вергілієві час панування Августа, який протегував Вергілія, адже ж це був імперський період, в який радник Августа Мацена та інші були опікунами письменників, це була епоха поезії, а Вергілій – тип офіційного поета.

У грандіозну історичну візію, в центрі якої знаходиться легендарний батько латинського роду Еней, Вергілій вкладає безліч реальних та легендарних даних з метою обґрунтування естетичними засобами політичні і суспільні ідеї Августа, історичні та легендарні римські дані, яких у поемі Котляревського немає, бо й його інтенція була іншою.

Для замислення своєї художньої інтенції Вергілій сприйняв давній легендарний мотив прибуття Енея в Італію від попередників – древньогрецького лірика VI ст. до н.е. Стесіхора, істориків Гелланіка (V ст.), Тімея (III ст.), Діонісія Галікарнаського (I ст. до н.е.), римських письменників й істориків

Невія, Еннія, Катона Старшого, Варрона і Тім Лівія, перетворивши цей мотив у вдалу розвинуту концепцію – що Римську державу заснували вихідці одного з найповажніших народів сивої давнини – троянського чи фрігійського, Август походивши від Енеєвого сина Іула, а сам же Еней – це син Анхіза і богині Венери, чим Вергілій доводить, що рододів римлян – від самих богів. Саме тому-то, як видно і в нижченаведеному уривку, Анхіз показує Енеєві його майбутніх нащадків: це його син

Асканій, або Іул, який збудує місто Альба-Лонгу, в якому царюватиме інший син Енея, Сільвій, потім Прока, далі Нумітор, дочка якого весталка Рея Сільвія, яку покохав бог Марс, народить близнят Ромула і Рема, Ромул же, згідно з переказами, 753 р. заснував Рим.

(Продовження на 20-ій стор.)

«Енеїда» Публія Вергілія Марона (III)

(Продовження з 19-ої стор.)

Потім Вергілій переходить до шанування прославлення Августа, який за час свого царювання відродить «золотий вік» Римської держави.

Картина її майбутньої слави закінчується пророцтвом Анхіза про блискучий розвиток римського мистецтва («Інші майстерніш за тебе литимуть статуї з міді»), науки («Викреслять сферу небесну і зір кругове обертання»), політики («Ти ж пам'ятай, громадянине римський, як правити світом»), воєнне мистецтво («Будуть мистецтва твої: у мирі тримати народи, / Милувать щирих підданців і вкрай довойовувать гордих»).

Настільки розлогої деталізації пророковано-го Анхізом розквіту Римської держави у поемі Котляревського немає, бо це означало б, що його твір це переклад Вергілієвого твору, а не оригінальний і вповні самобутній твір, про велике значення якого у розвитку української мови і літератури (може, і в осмисленні долі українського народу, – згідно із сучасними прочитаннями його «Енеїди») під час його написання, як висловлювався П.Куліш, Котляревський «сам не знав добре, що він робить».

На відміну від детального історико-легендарного пророцтва Вергілієвого Анхіза, пророцтво Анхіза Котляревського «зрезюмовано» зводиться до того, «...щоб научати / Тайности йому сказати, / Який Енеїв буде плід, / Якії діти будуть жваві, / На світі зроблять скільки слави, / Яким то хлопцям буде дід». Родовід, представлений Анхізом Котляревського, не сповнений історико-легендарної конкретики, а теж «зрезюмовано» показаний: «Од його має розплодитись / Великий і завзятий рід, / Всім світом буде управляти, / По всіх усюдах воювати, / Підверне всіх собі під спід, / І Римській постануть стіни, / В них буде жити, як в раю (= еквівалент Вергілієвого «золотого віку» – I.P.); / Великі зроблять переміни / По всім окружнім там краю».

Елісейські поля (Елізіум) Вергілія, де перебуває його Анхіз, це «...глибока долина, / Гаєм поросла і тихого шелесту повна, / Де супокійні оселі потік обмиває Летейський, / (де) В'ються, літають, немов би улітку погожої днини / Душі...», яким «...вдруге судилось / Тіло їм земне узять» і в Летейських водах здобути «забуття довгочасне». Анхіз Котляревського «...же був тогді внизу» (у долині, як і Вергілій Анхіз – I.P.), теж в Елізіумі, додумуємось, бо, як пояснює Сівілла Енеєві, «Він божої, - сказала, - крові, / І по Венериній любові, / Де схоче, буде там і жить».

Героїчно-комічна поема як твір з «високим» сюжетом, викладеним у «низькому» стилі, - це не завжди твір, написаний з несерйозним наміром, для розваги, але і з серйозним наміром, як, наприклад, антирелігійна сатирична «Енеїда» Блюмауера. Не тільки для розваги ні Котляревський переніс і «відродив» схему Вергілієвої «Енеїди» на українському ґрунті (одне з її видань названо ж «Малороссийская энеида...»). Отож, у пеклі якраз тоді відбувалися мальовничі українські вечорниці, і Еней та й його батько Анхіз дізнаються про майбутню славу Римської держави від... ворожки.

Нарешті, спільною обом поетам рисою є їхній нахил до сентиментальності, гуманного сприйняття, наприклад, у хвилюючій зустрічі та прощанні Енея з Анхізом, у Котляревського, як правило, висловлено у бурлескному «ключі». У Вергілія Еней «...говорив і сльози струмив із очей неутішних, / Тричі хотів він обвити руками Анхізову шию, - / Тричі з обіймів йому уривався укоханий образ» батька Анхіза, а в Котляревського Анхіз з Енеєм «Прощалися і обнімались, / Сльозми гіркими обливались - / Анхіз кричав, як в марті кіт».

Пророцтво Анхіза про майбутню славу Енея Уривки з Книги VI поеми Вергілія «Енеїда»:

Батько Анхіз на той час у глибокій долині уважно Переглядав до наземного світу призначені душі. Та як побачив Енея, що йшов через луки назустріч, Руки простяг він до нього обидві; на радощах слізьми Лиця старі окропив, і голосом зрушеним мовив: «Так, ти нарешті прийшов.

Твоя щира до батька прихильність Всі подолала завади, усі перешкоди...». «Батьку, - промовив Еней, - твій образ,

такий сумовитий, Часто являвся мені і кликав за брами підземні... Дай же, мій батьку, обняти тебе... Не тікай від обіймів». Так говорив він і сльози струмив із очей неутішних. От уже бачить Еней захисну та глибоку долину, Над берегами, над плесом людські племена і народи В'ються, літають, немовби улітку погожої днини Бджоли по луках зелених, над цвітом

рясним, розмаїтим. «Все я тобі покажу й прочитаєш ти власную долю... Бачиш того юнака, що, списом підпираючись, ходить, Сільвій ім'я його буде, твоє поріддя останнє, І Альба-Лонгу стару під скіпетр наш завоює. Цей от, найближчий, це Прока,

троянського племені слава; Нумітор далі і Капій, і той, хто тебе нагадає Іменем, честю, побожністю – Сільвій Еней, коли тільки Доля дозволить йому царювати у місті Альбанським... Що за юнацтво, поглянь! Скільки сили у них бойової!.. Далі за дідом, дивися, син Марса іде до престолу, Ромул, що Ілія-мати (славетного кров Ассарака)... От перед нами і той, що так часто тобі віщували – Август – герой і нащадок богів, що знову появить Вік золотий у краю Італійським, на нивах, де вперше Щедрий Сатурн царював. І війною собі поневолять Він гарамантів та індів... З жахом чекають його меотійці і царства Каспійські, Ждуть і тремтять перед ним береги семигірлого Нілу. Стільки землі не сходив ні Геракл у поході преславнім... Інші майстерніш, ніж ти, відливатимуть статуї з міді, З мармуру теж, я гадаю, різьбитимуть лица живії, Краще в судах промовлятимуть, краще далеко від тебе... Ти ж пам'ятай, громадянине римський,

як правити світом, - Будуть мистецтва твої: у мирі тримати народи, Милувать щирих підданців і вкрай довойовувать гордих».

Переклад М. Зерова

Уривки з Частини третьої «Енеїди» І.П.Котляревського:

Анхіз же був тогді внизу, І там свого синка уздрів: «Здоров, синашу, ма дитятко! – Чи се ж тобі таки не стидно, Що довго я тебе тут ждав?» Еней стояв так, мов дубина, Котилась з рота тільки слина, Не смів мертвця поціловать. Тогді-то в пеклі в е ч е р н и ц і Лучились, бачиш, як на те... Сюди привів Анхіз Енея... Одна дівча була гостренька, Що всім гадала, ворожила: «Ось я синкові загадаю». І зараз в горщечок наклала Відьомських різних-всяких трав. Горщок сей черепком накрила, Поставила його на жар. Як розігрілось, зашипіло, Еней наш насторочив уха, І (глас) Енею так сказав: «Енею годі вже журитись, Од його має розплодитись Великий і завзятий рід; Всім світом буде управляти, По всіх усюдах воювати, Підверне всіх собі під спід. І Римській поставить стіни, В них буде жити, як в раю; Великі зробить переміни Во всім окружнім там краю... Но відсіль час тобі вбираться І з панотцем своїм прощаться...». Прийшов к троянцям помаленьку, Троянці покотом лежали І на дозвіллі добре спали – Еней і сам уклався спать.

Іван РЕБОШАПКА

Одержимий почуттям любові до рідного

На фоні розпочатої після другої світової війни, точніше після Реформи освіти Румунії 1948 р., становлення нашого етнічного іміджу і його поступового, інколи не без труднощів, утвердження протягом усього дотеперішнього періоду особистість Івана Лібера, якому 5 лютого сповнилося 80 років, відзначається чесною, самовідданою і натхненною працею на полі нашої культури і україномовного шкільництва, румунсько-українських культурно-літературних відносин, а після заснування Союзу українців Румунії – і на громадському полі, на якому його діяльність відчутна і ефективна.

Шановний ювіляр належить до генерації випускників Сігетської української педагогічної школи, які, як і їхні побратими-випускники Серетської української педшколи, сповнені дійсного молодечого запалу, охоче направлялися в українські школи рідних чи сусідніх сіл, а то й «освоювали» віддаленіші провінції з повною відсутністю педкадрів, як Банат чи Добруджа, і повсюди закладали основи україномовного шкільництва.

Іван Лібер – уродженець Мараморощини, точніше – українського села Рускови, в якому з ди-

тинства глибоко запала йому в душу любов до музики, зокрема рідної народної. Під час навчання у Сігетській педшколі виявилось, що у Лібера – уроджене обдарування до цього виду мистецтва, обдарування, яке значно увиразнилося під впливом і безпосереднім плеканням славнозвісного сігетського викладача музики, концертмейстра і композитора Михайла Митринюка, до вихованців якого зачисляються і такі Ліберові марамороські краяни, як Федір Попович, Юрій Парацинець і ін.

Період Ліберового навчання у педшколі, крім багато чого доброго, явно відзначався масовим учнівським захопленням музикою, перш за все українською, яка тодішніх душевно відкритих і чистих вихідців села, не заторкнутих згубними віяннями «цивілізації», як зараз, вповні ополонювала. У Сігеті, Сереті діяли хорові та інструментальні гуртки, які своїм майстерним виконанням майже рівнялися з професіональними.

Само собою зрозуміло, що, закінчивши педшколу (1951 р.) з настільки цінним рідним «віном» і «спустившись» «на доли» в банатське село Копачеле, в якому назавжди «запустив» своє тривке довголітнє «коріння», Іван Лібер все своє життя віддав музиці, викладав її протягом усього допенсійного моменту у школах села Копачеле та сусідніх, утворював і керував шкільними вокальними гуртками (наприклад, «Пагінці»), керував, керує й зараз місцевим хором «Зелена ліщина».

Особливо примітним, а для нашого етнічного іміджу вповні показовим є той факт, що Іван Лібер, як і дехто з його марамороських та буковинських побратимів, не задовольняючись здобутим у педшколі і, не покидаючи працю, успішно закінчив вищу музичну освіту, яка озброїла його відповідними знаннями та фаховими навиками, відкрила можливість «рівнятися» з професіоналами-румунками, з-поміж яких, до речі, деякі, як композитор Думітру Жомпан, дуже прихильно відзиваються про діяльність Івана Лібера, високо оцінюючи його доробки і уважаючи його у наш час тим, чим у румунській музиці були

славнозвісні композитори Джордже Брязул чи Тімотей Попович.

Настільки висока оцінка ґрунтується на належному усвідомленні Іваном Лібером покликання викладача музики. Як зразковий викладач цього предмета, він потурбувався укладенням додаткового посібника для прилучення учнів етнічних українців до рідної пісенності, і так появився учнівський «Збірник пісень» як додаток до «Підручника музики». «Збірник пісень» зазнав досі кілька ревізованих і чимраз покращених перевидань. Цій же справі прилучення дітей до рідномовного співу зразково служить і недавній збірник Лібера «Дзінь-дзелень. Пісні для дітей» (2008), якого той же Думітру Жомпан зачисляє до «особливих видавничих подій», бо він є придатним «сучасному музичному навчанню».

Інша складова професіональної формації Івана Лібера, тісно пов'язана з попередньою, це його фахове «озброєння» для обробки мелодій для двох, трьох або чотирьох голосів. А від обробки мелодій до компонування власних музичних творів – це лише один крок. Отож, і в цьому напрямі, тобто в композиторській діяльності талант Лібера виявився показово, щодо кількості скомпонованих власних мелодій він, здається, не має собі рівних серед побратимів. Свідченням цього є видані ним збірники «Черешневий цвіт» (2003), «Повій, вітре, з Буковини» (2005), які «гідні уваги, – оцінює Думітру Жомпан, – диригентів і керівників українських колективів не лише Румунії, а й закордоння».

Успадкована любов до рідного мелосу та сприйнята наука від професорів Бухарестської консерваторії ім. Чіпріана Порумбеску Емілії Комішел, Діну Васіле та Флоріна Джорджеску увиразнили і сконсолідували іншу важливу складову особистості Івана Лібера – рідну українську етномузикологічну плідну діяльність, сконкретизовану появою ряду збірок з нотами, як «Зелена ліщина» (2000), «Повій, вітре, з Буковини» (2005), «Ой у полі три криниченьки» (2006). Підсумковий, всеохоплюючий вклад Івана Лібера в українську банатську етномузикологію наявний у масивній збірці (742 сторінки) «Народні пісні українців Банату», виданій в Ужгороді 2009 р. Вміщені у ній пісні були зібрані разом з українським фольклористом Іваном Хлантаю, Іван Лібер являючись, по суті, її співавтором, бо він же здійснив найважливішу і найвідповідальнішу справу – при записах дбав про правильне виконання музичної фрази, що, як відомо, «виструнчує» і словесну сторону пісні, а потім сам розшифрував усі мелодії записаних пісень.

Чи не найбагатіша і, практично, найвидніша його односельчанам, одногромадянам та закордонню – це диригентська діяльність Івана Лібера, тобто оприлюднення ополонюючого живого звучання задушевного рідного мелосу.

Віддавна відомий крилатий вираз – «нам пісня жити помагає». Нехай і Вам, вельмишановний пане Іване Лібер, її чаклунові, посприє вона прожити ще довгі-предовгі весни – на Вашу і нашу, поспільну, душевну утіху!

Провідному дослідникові народознавства Добруджі - 75 років

Постійному довголітньому дописувачеві журналу «Наш голос» та решти сурівських і ряду румунських публікацій, авторові цінних праць з народознавчих питань українців Добруджі і письменникові Віргілію Ріцькові 6 березня цього року сповнилося 75 років.

Віргілій Ріцько – уродженець українського села Чукурова Тульчанського повіту Румунії. Закінчивши початкову школу в рідному селі, український лицей у м. Сігеті та українське відділення Бухарестського університету (1962), він був призначений працювати викладачем у лицей добруджанського міста Мечін, де відзначився ціложиттєвим добросовісним зразковим ставленням до своїх професійних обов'язків, розгорнувши одночасно і плідну позакласну діяльність як повітовий організатор і завідувач методичної діяльності викладачів іноземних мов.

Із студентських років почав друкуватися у газеті для українського населення Румунії «Новий вік» (після 1989 р. – «Вілене слово»). Писання літературних творів, поряд з іншими

зацікавленнями, стало постійним його заняттям, і він друкував, друкує і зараз короткі оповідання, нариси чи етюди, які відзначаються традиційним наддніпрянським (адже ж Ріцько – нащадок запорізького, згодом задунайського козацтва), деколи ліричним забарвленням і слов'їною українською мовою.

Віргілій Ріцько – автор деяких літературознавчих статей, історичних розвідок, мікромонографій окремих українських поселень, які доповнюють висвітлення цього питання і такими материковими українськими дослідниками, як Вячеслав Кушнір чи Василь Слободян.

Найплідніші же і найважливіші наукові його здобутки – з галузі добруджанського українського народознавства. Народну творчість своїх однокраян він почав збирати давно, почергово друкуючи зібране у «Вільному слові», «Нашому голосі» та «Українському віснику».

Польові його обстеження привели Віргілія Ріцька до окреслення ним в узагальнено-підсумкових розвідках побутування української добруджанської народної культури («Українська народна пісня в Добруджі», «Духовне життя українців Добруджі», «Різдво Христове в українців Добруджі»; «Родильна обрядовість українців Добруджі», «Українське весілля в Добруджі», «Похоронний ритуал добруджанських українців» і ін.). Дані розвідки – це підготовчі етапи постановки Ріцькових майбутніх праць монографічного характеру. Однією з них є обширна монографія про християнсько-народні свята добруджанських українців, яка знаходиться у підготовчій до друку стадії.

Проводячи польові обстеження, Віргілій Ріцько записував народні пісні, які увійшли до першого його збірника «Ой Дунаю, Дунаю» (1980), який вміщає зразки обрядових та необрядових пісень, записаних із дев'яти сіл (у Добруджі – біля 34 українські місцевості). Як уважає і сам автор, наведені у збірнику пісні – дуже широкого розповсюдження (у Румунії

– і шкільними шляхами під час загального українськомовного навчання, заведеного Реформою румунської освіти 1948 р.). З наукової точки зору даний збірник цінний тим, що він стверджує живе ще тоді побутування наведених у ньому пісень, а, по-друге, в ньому засвідчено ряд аспектів еволюції чи, точніше, спаду або занепаду та «згасання» процесу живого побутування фольклору, сконкретизованих у забуванні поодиноких рядків, строф чи навіть цілих пісень, у деградації пісенних структур, у невдахах «схрещеннях» поодиноких строф та цілих пісень і ін.

Вірадродним однак все-таки є той факт, що народні добруджанські пісні, які деструктивні процеси б не зазнавали, вони продовжували зберігатись аж до наших днів, переважно у пам'яті старожилів, будучи принагідно виконуваними і носіями середніх поколінь. Отож, Віргілій Ріцько не переставав «видобувати» їх, і через чверть століття видав наступний збірник «Іхав козак за Дунай» (2005), який вражає «свіжістю», наданою йому менш відомими широким загалом піснями. Привертає увагу, по-перше, часте згадування у піснях ріки Дунаю як загального фольклорного топоса, але і як «рубежа», який відмежовує проживання добруджанських козаків не на рідній Україні, а в чужині. Більшої цінності також надають збірникові історичні пісні, загальна чисельність наведених пісенних зразків, структурна спорідненість певних пісень з тими, що побутують в інших українських фольклорних зонах Румунії та України і ін.

Постійне обстеження життя-буття своїх однокраян посприяло Ріцькові зібрати велике число пареміологічних одиниць (біля 4000 зразків), надрукованих у збірнику «Скільки світу – стільки й дива» (2008), з якого постає, у мініатюрних «зарисовках»-прислів'ях та приказках побут українських добруджанців, їхнє світосприймання, життєва філософія тощо. Глибше і цікавіше постала б цінність Ріцькового збірника, якби його оглянути у порівнянні з «найкапітальнішим твором української етнографії» (О.Піпін) – унікальною книгою М.Номиса «Українські приказки, прислів'я і таке інше» (1864), яка вміщає близько 15.000 паремійних одиниць.

Народознавча наукова діяльність Віргілія Ріцька вагомо доповнюється і «заокруглюється» його двомовною монографією «Трилогія життя українців Добруджі – Trilogia vietii la ucrainenii din Dobrogea» (народження, одруження, смерть; 2009), яка, поряд із розвідками українських дослідників Вячеслава Кушніра і Тетяни Агафоновой, спричинилася до того, що до цих пір українське населення Добруджі з етнологічної точки зору найбільш досліджене у порівнянні з українським населенням, яке проживає в інших зонах Румунії.

На многая літ Вам, шановний Віргілію Ріцьку! Від душі зичимо Вам міцного здоров'я, усього добра на світі і сподіваємося, що Ви порадуєте нашу громаду ще не одним цінним доробком.

Редакція «Нашого голосу»

Іван СЕМЕНЮК

Українські письменники Румунії

Присв'ячується Станіславу Володимировичу Семчинському, духовному покровителю Українського відділення Клузького університету імені Бабеша Болія

На початку було місто Сігет, точніше був Український ліцей в місті Сігеті, що на Мараморощині, заснований 1945-го року. Дотоді українці Румунії не мали своєї рідномовної школи. Не мали свого красного письменства, а лише традиційну народну культуру, яка передавалася від покоління до покоління століттями їхнього існування у цьому регіоні. Заснування Українського ліцею та Педучилища, які забезпечили вивчення української літературної мови та культури, стало одним із головних сприятливих чинників виникнення українського письменства в Румунії у п'ятдесятих-шістдесятих роках ХХ-го століття. Відомо, що потім були міста Серет і Тульча, але на початку був Сігет. Не ставлячи перед собою мету висвітлити роль серетської або тульчанської шкіл в розвитку української інтелігенції Румунії, нагадаємо, що із Серетом пов'язана друга, але надзвичайно важлива, буковинська її складова частина інтелігенції нашої країни.

Другою умовою виникнення українського письменства було заснування в Бухаресті 1949 р. україномовної газети «Новий Вік» і Українського відділення Бухарестського університету 1952 р. Ось чому багато українських письменників Румунії, окрім Гаврила Клемпуша, пов'язані з існуванням Українського ліцею та Педучилища в Сігеті, а також і з Українським відділенням Бухарестського університету. Гаврило Клемпуш займає особливе місце серед українських письменників Румунії. За винятком короткочасного навчання в чернівецькому педінституті, Г. Клемпуш не вчився систематично в українській школі. Як справедливо зазначає Михайло Михайлюк, «У п'ятдесяти-шістдесяти роки минулого століття, коли наша література була ще бідна і незріла, Гаврило Клемпуш з села Вишавська Долина був відомий як поет-лісоруб, котрий пише коломийкові вірші про трудівників лісу і «нове життя», друкуючи їх у газеті «Новий Вік». Минали роки, наша література пішла стрімко вгору, і про Гаврила Клемпуша як поета мало хто згадував, він залишаючись таким собі народним самородком, якому у поважний уже вік не під силу «наздогнати» молодших побратимів по перу».

Від заснування Українського ліцею та Педучилища минуло приблизно 10 років, період, у якому

українська молодь Румунії вивчила досить добре українську літературну мову і встигла досить глибоко ознайомитися з українською літературою, що надало їй можливість випробувати свої сили на терені літературної творчості.

Із спогадів Степана Ткачука про ті роки стало відомо, що весною 1952 р. Український ліцей відвідав Андрій Малишко. З цієї нагоди було влаштовано літературний вечір, на якому Іван Федько прочитав свої поезії. «З-поміж тих, хто прочитав свої поезії, – пише Степан Ткачук, – найбільший успіх мав Іван Федько. А сам Малишко наприкінці вечора обняв і поцілував молодого автора».

Щодо дати візиту в Сігет Андрія Малишка необхідно уточнити наступне. Весна 1952 р. є час, коли я закінчив Український ліцей. Місяця червня 1952 р. в Сігеті справді відбулася велика подія, а саме Сігет відвідала делегація з України, яку супроводжував хор імені Верьовки. В день приїзду українських гостей випускники ліцею і педучилища писали роботу з української літератури. Члени делегації увійшли в клас разом з нашим учителем української мови та літератури Боженком, якого Україна направила навчати українських дітей Румунії літературної української мови. Делегація подарувала мені «Кобзар» Т. Шевченка. Після обіду всі учні та учителі були присутні на концерті хору імені Верьовки. Окрім концерту, ніяких інших культурних заходів в той день не було. Візит в Сігет Андрія Малишка мав відбутися не раніше осені 1952 р., тобто після мого від'їзду із Сігету. Ймовірніше, що А. Малишко відвідав Український ліцей весною 1953 р. Однак ця неточність в спогадах С. Ткачука не заперечує, а навпаки, підтверджує той факт, що учні Сігетського українського ліцею та Педучилища на початку 50-х років почали писати вірші, робити перші кроки на шляху українського краснопісу в Румунії.

Якщо першим українським поетом Румунії був Гаврило Клемпуш, то першим прозаїком був Іван Федько. Ось, що пише про ті роки Михайло Михайлюк: «П'ятдесяті роки були роками поступового розвитку української літератури в Румунії і досягнення ступеня її зрілості». Вихід в світ першої книги оповідань Івана Федька «По новому шляху» засвідчив якраз момент досягнення рівня зрілості

української літератури або, по крайній мірі, наближення до її зрілості. Літературний процес, як і всі процеси, повинен мати свої зламні моменти. Таким моментом, хоча провідним жанром на той час – початок шістдесятих років – була поезія, став вихід 1960 року першої в українській літературі Румунії книги – згаданої вище збірки оповідань Івана Федька. Це було ознакою, що літературна продукція вже не вміщалася на сторінках газет, але й того, що вона дійшла самосвідомості свого існування, що ряд письменників перейшли від оказійного писання до систематичної творчості».

Наприкінці п'ятидесятих років прийшли в літературу випускники Українського ліцею та Педучилища, з рядів яких вийшли справжні письменники. Маю на увазі Юрія Павліша, Степана Ткачука, Івана Федька (з нього вибрався гарний прозаїк, але, на жаль, він помер у розквіті творчих сил).

На рік пізніше збірки оповідань Івана Федька вийшла в світ перша збірка поезій Юрія Павліша «У праці, у пісні, в любові» (1961). Після цих перших письменників появилася ціла плеяда інших талановитих представників українського письменства, таких, як Іван Ковач, Михайло Небиляк, Павло Романюк, Іван Шмуляк, Микола Корсюк, Іван Арделян та інші.

У нашій статті ми обговоримо лише творчість двох із вищезгаданих письменників, а саме Івана Федька і Михайла Небиляка.

Перед тим як приступити до аналізу творчості цих письменників, треба зробити одне принципово важливе зауваження, а саме щодо української мови перших українських письменників Румунії: усі їх твори були написані зразковою українською літературною мовою. Значимість цього твердження стане зрозумілим, якщо нагадаємо, що заснування Українського ліцею і вихід в світ першої книги прози українською мовою в Бухаресті «По новому шляху» Івана Федька, розділяють лише 15 років. Автор поступив у Педучилище Сігету 1950 року, а перша його збірка оповідань виходить в світ 1960 року. Це означає, як уже було підкреслено, що Іван Федько та інші учні Українського ліцею і Педучилища швидко вивчили і стали вживати українську літературну мову. Взагалі, розвиток української освіти і культури Румунії після заснування Українського ліцею і Педучилища в Сігеті мав не повільний еволюційний характер, а стрибково-подібний. Це явище я називаю «українським дивом» Румунії. Про справедливність цього твердження ми переконаємось, якщо візьмемо до уваги той факт, що до Другої світової війни українці Мараморощини і інших регіонів Румунії, окрім Буковини, не мали навіть своїх учителів та священиків, а переважна більшість населення була неграмотною. Завдяки заснуванню Українського ліцею

та Педучилища впродовж 10-15-ти років появляються не тільки свої учителі та священики, а й інженери, лікарі, вчені та письменники. Одним словом, українська інтелігенція Румунії робить перші свої кроки в історії.

Таким чином, вихід в світ 1960 р. збірки «По новому шляху» можна і треба уважати роком народження української художньої літератури і українського письменства Румунії. За своє півстолітнє існування

Український ліцей ім. Т. Шевченка в м. Сігеті

українська художня література зазнала широкого розвитку і досягла високого рівня естетичної майстерності. Безумовно, здобутки української літературної творчості є найкращим досягненням нашої національної меншини Румунії. На жаль, ніхто із представників української інтелігенції не посмілився зробити теоретичний синтез цього неординарного культурного явища Румунії з нагоди ювілею першого півстоліття існування української літератури Румунії.

Іван Федько, як і Михайло Небиляк, відобразили в своїх творах з душевною теплотою і любов'ю життя українців Мараморощини під час Другої світової війни і перших двох післявоєнних десятиліть.

Іван Федько народився 1938 р., тобто коли почалася Друга світова війна. Безумовно, перші його враження та знання про навколишнє середовище пов'язані зі злиднями та горем, які принесла людям війна. Інше глибоке враження, яке вплинуло на його творчість, пов'язане з визволенням Мараморощини Четвертим українським фронтом та новими перспективами, які відкриває ця подія для розвитку українців цього регіону і загалом для українців Румунії.

Хоча Михайло Небиляк народився на 11 років пізніше Івана Федька (1949 р.), в своїх прозових творах (в романах «Лорана» і «Любов до ближнього») надає головну увагу цьому всесвітньому історичному явищу. Це пояснюється, на мою думку, тим фактом, що Друга світова війна, присутність воїнів Четвертого українського фронту на Мараморощині і поворот в житті і розвитку українців багато обговорювалися в ті роки в українських селах.

(Далі буде).

Іван КІДЕЩУК

МЕТАФОРІКА ВЕРЛІБРІВ ІВАНА НЕГРЮКА

(Продовження з № 212)

У '80-их роках минулого століття, коли українська поезія піднімалась на вершини голосом Ст. Ткачука, І. Ковача, М. Корсюка, П. Романюка, Ю. Павліша та інших поетів, твори І. Негрюка росли із прадідівського ґрунту чудодійним зіллям. Він же поет небесної гіперчутливості, що словом любові відчував, як «тепла сльоза зірниць/ потече в пригорщі надії» («Почуття І», с. 67), що вмів «вхопити місяць за ріг/ і встромити його/ глибоко в чорнозем/ гострим смичком на струнах смерек/ виспівувати» («Добридень», с. 86), бо жив у казковім краю, «де олені на рогах/ носять місяць/ ... / де подих рік/ жене самотність у ліси» («Син рідного краю», там же, с. 99).

Не знаю, чи хтось до І. Негрюка зумів створити таку чарівну, всеохоплюючу поему нашого існування на грані між тимчасовістю і вічністю, яке сіє на грані між тимчасовістю і вічністю «липовий шелест/ і цвіт/ на світ/ золотий,/ мов хвилина» («Уривок», с. 44).

Поезія Івана Негрюка стисла, «лаконічна», як зазначав із самого початку М. Михайлюк, а білий вірш, яким сповідається автор, розвивається протяжністю одного або кількох речень (завжди стисло розміру), спонукаючи читача до нових роздумів своїми помислами-образами про землю предків, про зв'язь життя, про долю, про таїнства матерії й душі, тимчасовість і вічність.

На протязі шістьох років невтомний верлібрист здає ще дві збірки віршів: «Золотий браслет слова» (1986) та «Балади і екстази» (1989), в яких продовжує свою улюблену тематику тим же стилем, але збагачуючи свою ліричну скарбницю ескізами, пастелями-візерунками, казками-поемами та баладами.

У своїх верлібрах Іван Негрюк старається визначити глибину і всеохопність людської душі – криниці почуттів:

«Стільки таємничості у ваших очах,
криниці землі,

і стільки у очах твоїх, любове моя,
таємничості»
(Із циклу «Заглянув соняшник у криницю»)

Поетова криниця – це не просто джерело води, вона насичує життя дивом, напуває душу любов'ю.

Паралельно автор використовує символ соняшника, що виглядом своїм нагадує сонце, а стеблиною – журавля, і зізнається, що хотів би стати соняшником серед лану і, певне, криницею із журавлем, щоб даруватись людям (див. «Веселка», «Алегро», «Казка», «Соняшник» тощо – збірка «Золотий браслет слова»). Тільки уява не зупиняється на земному плані, а переноситься символічно у небесний простір міжзоряний і повертається на землю, щоб злітати знову, матеріалізується і дематеріалізується рідкісними поетичними зображеннями, ведучи читача у загадковий казковий світ:

«Зорі –
прозорий
цвіт янтаревий
у морі,
широкий мій лане,
соняшником стану
у золоті твоєму
Іде колосся
у танці рожеві, –
віжки
вітер
розвіє (...)
(«Алерго», с. 114)

Іван Негрюк має талант наближати читача до небесного, а небесне до читача, що примушує останнього переживати дивні почуття, як той «підліток», що котив «золоте колесо/ по дорозі» («Казка», с. 115), спостерігати, як соняшник «обгородиться... цемринням», бо, може, «при цьому шляху/ ще виникнуть криниці» – джерела людяності, мудрості та любові до ближніх.

Хоч поет не пише релігійну поезію, своїм змістом та поетичним месіджем вона відчувається християнською, поезією життя в ядрі насіння, поезією світла, радості і любові всесвітньої.

Не є новиною, що криниця символізує вічне джерело життя, але викликає зацікавлення те, що й селянин, в якого на «долоні/ народжується хліб», вважається замкнутим у зернині пшениці, бо він є основою всього, основою людського роду («Картина із селянином», там же, с. 124), так і свого батька-селянина поет вважає Адамом-зачинателем, якому Бог присудив земну долю:

«Я гадаю, що
моїм батьком
починаються віки,
моїм батьком
починається світло у світі
і день завжди».
(«Думки», там же, с. 127)

Цей вірш – справжній гімн предкам, яким Всевишнім призначено працювати на землі до поту і не цуратися долі.

У «Щоденнику серця» даний образ виливається у чудову всеохоплюючу метафору-алегорію про життя зернин-селянства, що весною проростають із землі і піднімаються до світла:

«Починають рухатися зернини,
ходять в піджаках наопашки,
скидають їх,
розстібають сорочки
(літом ткані,
золотом гаптовані, зимою шиті),
і білогрудь, по-юнацьки,
вириваються зеленою стрілою
аж під небесні вічі».
(З циклу «Тіні коромисел», с. 130)

Ці рядки породжують в уяві читача живу сцену, яка закінчується оригінально монументальним басо-рельєфом: батьки із напнутими спинами «(на вигляд бронзи)/ від сходу до заходу, / в день високий –/ ніби арка,/ над багатством землі», пораяться за ходою сонця (там же, с. 133).

Картини-малюнки Природи – єдиної коханої і нареченої Івана Негрюка – визвучують симфонію зелених морів і синіх небес, даруючи «спокій/ в душах запахом м'яти.../ полум'я/... любові.../ .../ щастя» (там

же, ст 158). Світлу сонця завдячується все, тому і кланяється поет благодатним промінням:

«Душею світлий світ цілуєш –
сонячний німб життя окоронує».
(«Цілуєш душею», с. 161)

У збірці «Золотий браслет слова» Іван Негрюк дає своє визначення поетичного слова – «край зростання» («Слова», с. 169), що починає «із бурхливого стану душі/ блискавкою,/ чие голубе світло/ замінить хоч на мить/ колір навколишніх речей» («Блискавка», с. 171). Поет зауважує, що «Поезія – непочата зелень/ слова» («Поезія», с. 172), а «слова на самоті/ ще не творять поезію», бо поезія народжується тоді, коли митець переживає драму шукання і ставить собі вічне питання: «Котрий же цвіт твій, світе,/ не меркне з любові до плоду?» («Умова плоду», с. 177). Поезія – «святковий танець слів», вона народжується там, де існує «беззвучний вибух/ душі» («Поезія», с. 184) і живе там, де «Дрижача матерія слів/ проситься у форму дзвона» («Розплавлена бронза», с. 201).

Визначення поезії продовжується й у збірці «Балади і екстази» (1989) циклом «Екстази», в якому поет подає своє бачення справжньої, великої поезії, розмірковуючи, чи це не особливий стан душі, що «себе в світі шукає», «ніжна непорочність» та «ілюзія любові», що ведуть нас у ніч життя. («Екстази», с. 247). Поезія – це «кладка між серцями – співуча струна первісна,/ Смичок життя – джерело тривалих пісень,/ А інколи скрипка, закута між ґрунтом і зорею» («Рівновага», с. 252).

Неймовірні почуття народжуються у душі від милування природною або мистецькою красою, вони переносять людину в казковий світ чарівних переживань. Саме такі чудові моменти відкриває поет І. Негрюк в красі природи та поезії, за якими тужить людська душа:

«Приспав я вас,
милі дерева,
у вітті вгніздилась
моя душа.
Прийдуть лісоруби...
Куди переселиться
моя душа?
(«Приспав я вас», с. 251)

(Далі буде).

Павло РОМАНЮК

СИНІЙ ПЛАЩ МОЄЇ ДУМКИ

Присвячую Ф.М.

ДОЩ З ПОТОЙБІЧЧЯ

– Скажи мені, мамо,
чи дощ нас почує,
як будем під небом вмирати?..
– Чи листя душі в нас закує,
як підем під калину – у свати,–
стрічатись із Богом
в жоржинній промові
про світ потойбічний,
про чорнії рови?..
– Скажи мені, мамо,
чи дощ приколише
останню зірницю,
де світло землі
птахом дише?..
Підемо невдовзі
за темнії грати...
– Скажи ж мені, мамо,
в дощ можна вмирати?..

У квітах,
у травах,
у зелені лісу
тремтить моє серце
і тче занавісу
для стежок життя –
зелені дороги
від отчого світу –
на інші пороги,
де шлях свій у квітах
проторюють буду,
а рідну отчину
ніяк не забуду!..

НОКТЮРН

Вечір рожевий...
Вітер коричневий...
Збирається дощ восковий,
райдужно звившись
довкола тіла дівичі-ночі...
Денна спека ще тисне
пацьорки монад
з мого подиху...
Грім і блискавка
з кетягів надвечір'я
малюють ноктюрн

небесної думки
про пурпур
з траурного простору...
Гримить і блискає в душі
бенкет планет,
а в моїй краплині
людського простору,
рястки слів сріблито
вповивають щоки,
де вечір засіяв жито
іншої планети.

УРОК

Колом, серпом,
гномом,
трикутником,
п'ятикутником,
зерном пшениці,
зорею,
Нірваною,
Ноевим ковчегом
з Арарату мислі
обрамлю
моє ненародження
і піду шукати ліс,
де впали
перші пришельці кола,
лісу,
гнома,

Мал. Михайла ТРАЙСТИ

грому,
жита,
блискавиці...
Потім
власноруч
збудую собі могилу,
глибоку
аж до потойбіччя
Менделеевської таблиці
і запрошу Бога
на Тайну Вечерю.

ПОЛОТНО

Як прийде кужіль мряки
степ укладати спати –
все відгримить,
відблискає,
відплаче...
Феї закружляють
над списками
янголів сходу,
і буде майоріння зірок
в очах гнізда звивати,
для музики сфер,
що поле закує
в отруйну пісню-м'яту...

ЧОРТ З НЕЙРОНІВ

Птаха я срібна,
птаха безкрила,
рів я рожевий,
руно зронене,
царство із надр,
смерть з елементів,
чорт, що копитом
зняв з постаментів
віру в невіру,
коло і брами,–
птаха я чорна,
крук над ровами.
Свисну у погляд:
коні із скроні
скинуть букети
таїн-нейронів.

Юрій ПАВЛІШ

ІЗ ЦИКЛУ «КОЛИСКА ГОМОНУ»

СПОКІЙНІ НЕСПОКІЙНОСТІ

або

ЖІНКА ЖІНКОЮ – В ХАЙКУ

***
Краще сам один
Ніж з нечесними в гурті.
Тим більше – жінки.

***
Жіночі слова
Окайданюють усіх.
Та кого і як.

***
Жінка ця чи та –
Мов погода на порі.
Жінка – час-пора.

***
Не одні жінки
Нехтують і честь, і встид
Незамітними.

***
Жінка і в тюрмі
З усмішки усмішкою
Тебе уярмить.

***
Бесіди в гурті,
Якщо й гострі, без жінок
Без угомону.

***
Без жінок нема
Навіть сварки, не що ще
Всюди схильності.

***
Жінка, як ніхто,
Всі бажання здійснює.
І свої, й мужчин.

***
Не успокоїти
Жодній жінці свій язик.
Як кортить – кортить.

***
Мов квітка без бджіл
Гарна жінка й без дітей.
Не в красі нектар.

***
Жінка і вино –
І кропива й буйноквіт.
Горе в суєті.

***
Жіночі слова,
Якщо милі, то їржі
І на злоті жди.

***
Жіноча любов,
І подеколи й завжди –
Солодощі гри.

***
Жіноче ярмо,
То солодке, то гірке.
Горе й без ярма.

***
Гроші без жінок
Пліснявіли б в гаманці.
Було б сумно скрізь.

***
Як жінка, ніхто
Так не встроїть тишину.
Але й сварку теж.

***
Від жінок ніяк
Не скрити жодний секрет.
Для того ж жінки.

***
Сумніви жінок –
Рани зарубцьовані
Незціленністю.

***
Жінка не одна –
Отрута в амброзії
І противно теж.

***
Жінка деколи
Під лататтям крокодил
Ще й русалкою.

***
Жінка – мов ріка,
Що тече знаючи як,
Знаючи й куди.

***
Жінка не одна –
Наче буря в тишині. –
Лисячий сюрприз.

***
Жінка – хист бджоли.
То сюди і то туди
Оксамиться.

***
Залюбившись
У жіночі вибрики,
Стий тупцюючи.

***
Жінка – лабіринт.
Жінка роздоріжністю
Зве тебе в ярмо.

***
Що кажуть жінки
Про мужчин, потрібно їм
Бути жінкою.

***
Жінка, добра, зла,
Скрізь вона, від а до я
В нашому житті.

Поляни,
січень 1998 – грудень 2011

Михайло МИХАЙЛЮК

БУКОВИНСЬКІ ТРАФУНКИ

КУДИ НА БЕРЛІН?

Наближався кінець війни, стояла зима, і в Сереті було повно радянського війська. І в нас на «постої» було кілька солдатів. Поводилися з нами гарно, не кривдили, навіть підгодовували дітей, яких у нашій сім'ї було аж семеро. Може, це й тому, що тато балакав з ними по-російськи, бо навчився цієї мови у першу світову, коли як австрійський вояк попав у руський полон.

Серед постояльців був і молодий офіцер. Та настав час вирушати на фронт, а офіцера нема. Загуляв десь з «курвами реґіментськими», як прозвали молодичь, котрі волочилися спочатку з німецькими, а потім і з руськими офіцерами.

Повертається офіцер «додому», а в нашому подвір'ї вітер свище – за його камарадами вже й сліди застигли.

Що робити? Знає, що за дезертирство – польовий суд і розстріл.

Тож наказує моєму старшому братові запрягати коня в сани, бо він мусить наздогнати свою частину, яка вирушила на Берлін.

Офіцер, проявивши солдатську «смекалку», всідається в санях і навіть заводить пісню про «Катюшу»: наздожене своїх, не візьмуть Берліна без нього!

Як виїхали за місто, брат питає:

– Дальше куди?

– Туди! – справляє офіцер рукою на «царську дорогу», що веде до Сучави. – Вперёд! Подгоняй лошадь!

Але оте «вперед» триває недовго. Десь біля Ратоша хвацький офіцер наказує братові повернути сани на польову дорогу – він мусить попрощатися з милою радисткою, з якою після прибуття до Серету завів жагучий «роман». Зв'язковий пункт розміщений у викопаній у березі землянці. Хоча надворі зима, у землянці тепло, аж душно, накурено, радистки сидять напівголі. Одна з них кидається офіцерові на шию, на збитому з грубих дощок столі появляється пляшка. Офіцер скидає фуфайку, розстібує гімнастерку, тулить до себе розпашілу дівулю. Велить братові почекати надворі.

Через якусь годину сп'янілий, але веселий, офіцер виходить із землянки, всідається на сани і знову наказує:

– Вперёд!

У першому селі, у Гранічештах, офіцер, котрий дотоді куняв, зупиняє сани, роздивляється, потім, зіскочивши з них, прямує до найпоказнішої хати, штовхаючи попереду себе брата. Заходять у подвір'я, де під повіткою господар, у кожусі і ягнячій шапці на голові, пиляє дрова. Офіцер підходить до господаря, зриває з його голови шапку, а замість неї простягає свою засмальцьовану вушанку:

– Спасибо, хазяин! Ну, браток, поехали! – кидає братові. – На Берлін!

До Сучави добралися вже під вечір. Брат навмисне повернув сани в бік вокзалу в Іцканах, сподіваючись, що, може, офіцер забажає доїхати до Берліна поїздом, а його відпустить додому.

Перед вокзалом – корчма. Офіцер хапається за віжки, зупиняє сани і тягне брата за руку до шинку, де, кинувши на прилавок рублі, перехиляє кілька чарок горілки, закушуючи солоними огірками, які послужливо подав йому на тарілці корчмар.

– Тебе нельзя, ты ещё щенок, – насмішливо каже братові, якому на той час ще не виповнилось вісімнадцять. – Ну, всё!

Виходять з корчми, брат потерпає, що воно далі буде, та офіцер обминає сани і питає:

– А на Берлін куди?

– Отуди! – вказує брат навання рукою.

– Ну, тогда я пошёл. Спасибо! – прощається офіцер і, хилитаючись, віддаляється.

«НЕ СМІЙ ОБРАЖАТИ!»

У десятому класі Серетського українського ліцею хімію за радянським підручником викладає нам професор Антон Вітвіцький, теплої пам'яті людина. Та була в нього дивна звичка наголошувати до крику на певних словах, здебільшого на іменах славнозвісних хіміків.

Закон Бойля-М-а-р-і-о-т-а! – аж надривається голос у пана професора, мабуть, щоби втокмачити тугоголовим раз і назавжди ім'я наукового світила. Бо, ніде правди дівати, декотрим десятикласникам важко гніздилися у пам'яті елементи з таблиці Менделєєва, чи формули різних хімічних сполук.

Викличе «до дошки» пан професор котрогось з класних лінивців, аби дотягнув до перехідної

оцінки, а той ні бе, ні ме, та ще й ляпне здуру:

– Йой, пане професоре, я такой дурний...

Цим учень-невдаха надіється задобрити пана професора, який, може, аби скараскатися безнадійного тупака, як це бувало нераз, запише в каталозі скупку, але перехідну оцінку.

Та, на подив цілого класу, пан професор вибухає гнівом:

– Як ти смієш ображати учня десятого класу, називати його дурнем?

ТАТО ЗАБАГ ЗУПИ

Одна волошка купила у мого тата, Їлька-муляра, кам'яний хрест для гробу покійного чоловіка. Сторгувалися, волошка дала завдаток, але забажала, щоби хреста заклав в узголів'ї покійника сам майстер, а до того ще й обвів гріб підмурком-кранцем «на двох», бо й вона, як забере бог душу, ляже поруч свого чоловіка.

Повезуть хрест фірою, а заодно поїде і пан майстер, він, поки закінчить роботу, ночуватиме у неї, вона носитиме йому обід на цвинтар.

Зарібок був добрий, і тато погодився – роботи на якихось три дні. Шутер, пісок і цемент волошка вже купила, постарала дошки на шалюнок, – тільки мулярське начиння візьме з собою.

Другого дня зранку на підкладену у кіш воза солону висадили хреста, сіли і поїхали прямо на сільський цвинтар, де, не гаючись, тато взявся до роботи. Відміряв і позначив розміри кранця, наказав парубчаків, якого волошка найняла до роботи, копати

прямокутний вузький шанчик майже на штих рискаля завглибшки – під фундамент кранця і підмурка для хреста.

Під полудень парубчак закінчив копати. Після обіду, прикидав у думці тато, парубчак замішає бетон, він зіб'є з дощок шалюнок для кранця і заповнить його «матеріалом». Надворі тепло, бетон до ранку затвердне – опівдні вже можна буде той шалюнок розібрати і на третій день гладко запуцувати його мальтером.

А ось і волошка з обідом у кошику.

– Я зарізала курку і зварила вам «дзями», заквасненої огірковим розсоллом, а м'ясо присмажила з часником, – звертається до тата. – Цілий горнець зварила, стане й на завтра.

Сідають тато з парубчаком полуднувати. «Дзяма» масна, але від огіркового розсолу засолена і гейби гіркувата, аж згага у грудях пече. Зате присмажене з часником м'ясо з мамалигою – якраз.

Недобре впала татові на порожній шлунок ота пересолена «дзяма». У нас з ситої курки варять суп з рубаним тістом, з'їси миску – так приємно всередині помастить, що аж легко. Недаром жиди на ярмарку, купуючи курку, обмацують сало навколо фишки, прицмокують і кажуть, що «сита курка сотки варта». А тут на тобі «дзяма» та й «дзяма», ще й розхвалює, обіцяє і завтра принести. «Покажу я тобі «дзяму», – злиться у думці тато на волошку, посилає парубка по свіжу воду. Погасити згагу здалося би холодне з шумою пиво, таке, як колись варилося у броварні Байля.

На вечерю тато попросив у волошки лише горня молока і окраєць хліба, а вранці випив тільки чаю і подався на цвинтар до роботи.

Бетон кранця через ніч добряче застиг, від полудня можна буде віддалити дошки шалюнка, без них до наступного ранку цемент стане каменем, готовим до запуцвання.

А тимчасом є ще дрібна робота: місце навколо кранця очистити від бур'янів і зрівняти, аби кранць вийшов рівним із землею, без фелєру, най знає волошка, що такого майстра, як він, треба пошукати.

Як тільки тато розібрав шалюнок і оглядав оголений кранць, надійшла і волошка з обідом.

– Я знову принесла вам курячої «дзями», як обіцяла.

Розкладає на розстеленому на траві рушнику посуд, насипає повну миску і ставить перед татом.

А тато як вхопить миску і як шбурне тією «дзямою» в корчі, що волошка з несподіванки аж зойкнула.

– А зупи ти не могла зварити з тої курки, лиш «дзяму», аби мене аж у печінках пекло?

Павло РОМАНЮК

НЕЗАГОЄНІ РАНИ

(Уривок з роману)

(Продовження з № 212)

Через два дні ховали Ілька Чорняка коло церкви, де вічним сном у темному царстві спали і його діти Паляка й Андрій.

Тужливо забовкали дзвони, розносячи по Вишній Рівні звістку, що Ілько Чорняк прощається зі всіма. Над ямою похмурі, мов стовпи, нерухомо стояли його сини Яків і Петро.

Схлипували жінки, оплакуючи мертвого...

Гупання грудок сирій землі об труну змішувалося з останніми словами, прочитаними Ляховичем зі старого Євангелія.

Натовп почав розходитися.

Накадилений над свіжим Ільковим гробом ладановий дим, ще не рознесений вітром, морочив Якова й Перта, які залишилися останніми на цвинтарі...

Стоячи один навпроти одного з капелюхами в руках, вони втупили погляд у свіжовитесаний хрест, що стояв між ними, мов знак запитання.

Петро підвів голову, запитливо подивився Якову в очі: «Ходімо... Хай йому Царство Небесне!.. Ходімо...»

«Ходімо», – тремтливим голосом відповів Петро.

Але жоден не ворухнувся з місця.

В той момент слова для них майже не мали вартості, ані сили.

«Залишилися лиш ми...», – думав Петро. Нога зарипіла. Підняв заступ і лопату, які на цей раз здавались дуже важкими.

– Ходімо, Якове, – сказав.

Рушили з місця. Попрямували додому...

Шкандибаючи, Петро ніс на плечі заступ, а Яків йшов з лопатою в руці, схиливши голову.

Коло Дувида спинилися.

– Маєш якийсь крейцар в кишені, Петре? – запитав Яків брата.

– Маю, – відповів той коротко, не повертаючи голови.

– Зайдім... Щось вип'ємо...

Залишили заступ і лопату коло дверей, увійшли

в закурену корчму. Сказали «добрий день», але ніхто не відповів.

Всередині велася весела розмова.

Рахман і ще кілька купців сиділи за столом, пили. Поблизу, за сусіднім столом сиділи якісь старики, покурюючи люльки, казкували.

– Добрий був старий, дай йому Бог Царство Небесне, так, так, правда, – розпочав розмову корчмар Рудий.

– Беріть, Перте, і ви, Якове, – випиймо... Це від мене, – продовжував Рудий. – Беріть... За його добру душу! – додав той, підняв чарку і випив до дна.

– Боже, поможи няньові на тому світі! – підняв чарку Яків, виливши трохи на підлогу. Те ж саме зробив і Петро. Потім обидва випили до дна.

– Дякуємо, пане Рудий, – сказав Петро, витираючи долонею намочений горілкою вус. Яків поставив чарку на прилавок, кивнув головою Петрові: «Витягай крейцарі». Той всунув мокру долоню за широкий шкіряний ремінь...

«Пане Рудий, дайте нам пляшку горілки», – звернувся Петро до Рудого, що розмовляв з служницею, яка несподівано появилася з відром у руці з-за рожевої завіси, що прикрашала стіну за прилавком.

.....

Те рожеве полотно Рудий придбав від проїжджого купця за невелику ціну – старе передне колесо від воза... Купцеві, який опинився в селі змучений тяжкою дорогою, розпалося у возі колесо, лагодити його не мав як і де. Ковалю в селі не було... Зайшов купець в подвір'я до Рудого, побачив коло хліва те, що йому було потрібно – колесо, і став торгуватися з Рудим...

Рудий: «Гроші не беру, давай, що маєш!..»

Купець: «Продав-єм усе, усе... Та якщо хочете, пане Рудий, маю... Залишилося в мене ще кілька метрів рожевого полотна, з Пешту, пане, з Пешту!.. Таке полотно лише в мене знайдете. Беріть полотно, дайте колесо, – переконував купець Рудого, тицяючи йому в руки полотно, – не будете жаліти!».

Рудий взяв у руки полотно, міркуючи: «Знадобиться, може, для прикраси в хаті, або перепродам... Колесо мені і так не потрібне».

– Гаразд, – вдоволено відповів купцеві Рудий, а потім гукнув: – Дмитре!..

Слуга прибіг до воріт:

– Кажіть, пане!..

– Винеси панові купцеві колесо, що під хлівом приперте, і поможи прикласти до воза, ейн-цвей!..»

Через півгодини купцевий віз торохкотів дорогою до села Петрове.

.....

– ...Якої, Петре?..

– Та тої, давньої, – сказав Петро, сунувши гроші Рудому в руку.

Яків сягнув за прилавок і взяв звідти дві круглі глиняні чарки, попрямував до вільного стола. Сіли за незастелений дерев'яний стіл. Яків узяв пляшку і розлив чарки. Випили. «Затоплю горе, нині вп'юся», – думав, виймаючи з-за ременя міхур з тютюном і пожовклий папір. Зсукав товсту цигарку, послинив язиком, провів, закручуючи, поміж пальцями.

Думки Якова пливли кудись далеко, вдаряючись у незнайоме, мов смуток, серце, турбували, а коли Петро промовив: «Дай кресало, хай запалю», наче хтось пером зітер їх з мозку – зникли. Гомін у корчмі наростав і знову змішувався з його думками. Пожовкле лице стало більш похмурим, сині очі з-під густих брів ловили поглядом кожний куток корчми, потім спинились на дверях, що відкрились... Увійшло ще кілька чоловік. Між ними Яків помітив братів Осоянів... На блідому похмурому лиці враз з'явилась усмішка. Підняв угору руку:

– Ходіть сюди, Міха', і ти, Андрі'! – вирвалось з його грудей.

«Що з ним? – подумав Петро. – Чому так повеселішав?» Петра дивував кожний братів вибух. Та таким, як тепер, він ще Якова ніколи не видів.

«Що, даєте пити? Га? – говорив Яків далі до Осоянів, які наближались до столу. – Бо я не пішов у бутин цього літа, а гроші не хочуть самі загощати до мене... Га?.. Вип'ємо?!» – поплескуючи Михайла по плечу, усміхаючись, говорив Яків.

В цей час Андрій здоровкався, подаючи руку Петрові, а Рудий, почувши з-за прилавка розмову, мовив:

– Даю на віру, Якове.

– Ні, пане Рудий, ні. На віру не беру. Хочу випити від оцих Осоянів, моїх сусідів. Ні?.. Що кажеш,

Андрію?.. Сідайте, – запросив Яків Осоянів, і сам сідаючи за стіл. – П'ємо...

– П'ємо, – сідаючи на стілець, сказав Михайло. Його веселе, кругле лице виражало повну згоду. – Даю пити. Як би ні, вуйку Якове! Як сусідів не почастувати?.. Ще коли таке сталося, – сказав Андрій, знімаючи з голови чорний капелюх, з-під якого висипалося на високе чоло густе волосся. – Боже, відпусти йому гріхи...»

– Не має на горілку, а молотарку хоче купувати, – долинуло Якову до вух з сусіднього стола... – Бідолаха...

Наче голодний, розлючений вовк, скочив Яків на ноги. Озирнувся. Впізнав голос. «Рахман», – блиснуло в думці. Трунув ногою стілець. Осояни завмерли з чарками в руках, котрі встиг уже наповнити Петро.

– Якове! – коротко гукнув Петро на брата. – Якове! Сядь! Заспокойся!

Але той несподівано прискочив до Рахмана, процідив крізь зуби: «Що ти сказав?» і в той же момент ударив того кулаком по голові. Розмахнувся вдарити ще раз, але той, причмелений ударом, похитнувся, відхиливши голову. Кулак Якова вже летів прямо у Рахманове вухо, але той м'яко зсунувся зі стільця, впав, потягнувши за собою і стілець, за спинку якого хотів вчепитися. Яків стояв, мов розлючений звір, готовий знову вдарити. Але прискочили Осояни і вхопили його за руки. Напружені мускули пом'якли. Він зрозумів становище, зиркнув на Андрія, потім на Михайла...

«Ці не лишать, аби я провчив проклятого», – виривався Яків з рук Осоянів, але ті стиснули його ще міцніше.

– Лишіть, вуйку Якове, – просив Андрій, відводячи його від стола, де сталася бійка.

Яків віддалився. Рахман підвівся. Один з його співбесідників – маленький кривоносий чоловічок, мабуть, проїжджий купець – нагнувся, аби підняти Рахманів круглий, мов котелок, капелюх. Інші за Рахмановим столом, теж купці, сиділи переполохані, оторопілі, мов загнані собаками в глухе місце зайці, сиділи не вимовивши ні слова.

Погляди присутніх слідкували за Яковом. Потім знову зчинився гомін. Кожний заговорив про своє. Рудий зник за рожевою занавіскою. Всі ровенці знали: коли заводилася в корчмі бійка, він зникав за занавісою, а після бійки появлявся і говорив: «Я, чесні християни, добрі люди, нічого не бачив і не знаю...».

(Далі буде).

Михайло ТРАЙСТА

МІЖ КОХАННЯМ І СМЕРТЮ

(Уривки з роману)

ПОСЕРЕД НОЧІ ЗАРИПІЛА ХВІРТКА

*«Чекають білі ворота
Повернення сина, (...)
Чекають вікна стуку сина,
Сліпнуть бездонням. (...)
Чекає поріг кроків сина,
Терпне щемлінням...»*

Михайло МИХАЙЛЮК

Зарипіла хвіртка посеред ночі... Хоч не рипіла ніколи, а тієї ночі зарипіла. Затужила трембітою вівчарською, голодним вовком завилала, заридала, мов на смерть... Тієї ночі зарипіла. Посеред ночі, хоч не рипіла ніколи, а тієї ночі... Місяць затулив усе вікно, надворі видно, хоч мак збирай. Стара Гафія вибігла надвір і прискіпливо, недовірливо дивилась навсебіч. Не могла вимовити ні слова, хоча й силкувалася, – щось лякливо-давке перепохило їй горло.

– І-і-і-ва-а-а!.. – вирвалось нарешті з горла, але, перелякавшись свого голосу, замовкла.

Знову приснився їй той самий сон, що Іван на вінчання вирушає. Почала прислухатись, надіючись, що почує його голос, але їй відповіло тільки мовчання. Навіть засоромлений місяцем дубок, що вижолудився позаду курника, не ворухнув листячком.

Вернула, бідна, мов із лихого торгу, до хати.

***

Щойно півні на зорі кукурікати перестали, ще заспаний у росах ранок не встиг бровою моргнути, як Гафія вже лізла через перелаз до городця за мушкатликом і розмарином. І так щосуботи: нарве, а потім до хати – крисаню Іванові вкосичувати. І висить надією невтраченою та крисаня вкосичена: від суботи

до суботи, від зітхання до зітхання, від сльози до сльози...

А коли метелики почнуть сонце на крилах вишивати, вона вже тупцяє стежиною до села – цигарок купувати.

– Ви, Гафіє, на старі дні курити почали! – посміхається Петро Маріїн.

Хай жартує собі здоровий, що їй до того, бо не його син на фронті, а її... Її...

Вечором запалює їх. Цигарку за цигаркою... а в хаті так весело, так весело... так приємно пахне Іваном, її Іваном.

***

– Слухайте, люди! Слухайте! Війна закінчилася, хлопці додому повертаються! – тієї суботи кричав на всі груди Василь Хромий коло Петрової корчми.

– Не бреш, Василю! – заперечив йому Петро.

– На мою душу! – вдарився Василь кулаком у груди.

І хлопці поверталися: Михайло Реті та Павло Боут – безногими, Дьорді Семенюків – безруким, Николай Чурсі – контуженим, а Андрій Бережняків та інші – позначені кулями; кульгаючи, кагикаючи, ледь ногу за ногою тягнучи, поверталися. А інші не повертались... Ні Іван Гафіїн, ні Михайло Бачі, ні Николай Мадярів, ні Василь Калинюк, ні Петро Білаш... Тільки телеграми...

А Люди?..

Люди раділи і плакали, плакали і раділи!.. Одні з радощів, інші з горя... ридали і проклинали війну, німців, Росолика, Лаврюка, Хитайполонину і всіх гвардистів, які хлопців у добровольці силою потягли...

Тільки Гафія щосуботи ранком через перелаз до городця за мушкатликом і розмарином зозулею літала, а потім стежиною до села – цигарок купувати.

Хоча знала, добре знала, що її Іван більше...

Знала і коли його... Тоді, серед ночі, коли зарипіла хвіртка. Не рипіла ніколи, а тієї ночі зарипіла...

«ЯКЩО НЕ СЬОГОДНІ, ТО ЗАВТРА...»

*«А матері мелють кістками
Глину брехливу
Для того, щоб смерть
Зникла назавжди...»*

Михайло НЕБИЛЯК

«Сьогодні прийде Дьорді, мусить прийти, бо, ади, хлопці приходять, повертаються... А якщо не сьогодні, то завтра...»

«Слухайте, люди! Слухайте! Війна закінчилася, хлопці додому повертаються!..»

«Не бреш, Василю!»

«На мою душу!»

«Сьогодні прийде Дьорді, мусить прийти, хоч би безногим, як Михайло Реті та Павло Боут, хоч би безруким, як Дьорді Семенюків, чи контуженим, як Николай Чурсі, але мусить прийти, бо, ади, хлопці приходять, повертаються... А якщо не сьогодні, то завтра...»

***

«Не знаєте, котра година, Марі?» – бувало, гукає зі свого подвір'я Анна Семенюкова на стару Кващучку.

«Та вже буде четверта, бо Васирина Калинючка пошкандибала до бохтарні», – озивається та.

«Гафі', годуй маржини, бо стара Калинючка вже давно біля бохтарні», – часто гойкав Михайло Рушак на жінку.

«Можемо сідати ожоняти, бо, ади, вже йде Васирина», – скликувались жінки по нивах, сапаючи кукурудзу.

А Васирина... Дійде собі до бохтарні і, спершись на палицю, вся в лахмітті, з сивими

розплетеними косами, дожидає поїзда, який має привезти її Дьорді з далекого фронту додому.

«Ади, жду Дьорді, сьогодні прийде, а якщо не сьогодні, то завтра мусить прийти!» – хвалиться дітям, а дорослим – нікому ні словечка, бо дорослі всі одне мелять:

«Як прийшла телеграма, небого, то вже...»

Та вона їм ні словечка, хіба тільки, якщо побачить старого Пинтю, то замахнеться на нього палицею і проклинає:

«Агі на тя, окаянику!.. Не дїждав бес до вечора!» А це через те, що Пинтя одного разу сказав їй:

«Іди додому, бідуле, не стій на дощи, бо простудишся. З твого Дьорді вже давно ні кісточки немає!»

Чому це він їй так?..

Чого вони тільки їй про ту телеграму?..

«Сьогодні прийде Дьорді, мусить прийти, якщо не сьогодні, то завтра...»

І так щодня, поїзд пригуркотить, відгуркотить, а вона: «...якщо не сьогодні, то завтра», бо, ади, з весни його чекає, відколи Василь Хромий перед Петровою корчмою, на всі груди кричав:

«Слухайте, люди! Слухайте! Війна закінчилася, хлопці додому повертаються!.. Відтоді минули дні, тижні, місяці, а Дьорді?..»

І так щодня: «Сьогодні прийде Дьорді, мусить прийти, бо, ади, хлопці приходять, повертаються... А якщо

не сьогодні, то завтра...»

«Слухайте, люди! Слухайте! Війна закінчилася, хлопці додому повертаються!..»

«Не бреш, Василю!»

«На мою душу!»

«Сьогодні прийде Дьорді, мусить прийти, хоч би безногим, як Михайло Реті та Павло Боут, хоч би безруким, як Дьорді Семенюків, чи контуженим, як Николай Чурсі, але мусить прийти, бо, ади, хлопці приходять, повертаються... А якщо не сьогодні, то завтра...»

Мал. Михайла ТРАЙСТИ

Марія ЧУБІКА

ЧЕРСТВИЙ БУХАНЕЦЬ ЧУЖИНИ

(Продовження з № 212)

Через добру годину ми опинилися у місцевості Фіумічіно, що близько Риму.

По дорозі тітка Юліна розказала дещо про мою майбутню роботу в магазині. Коли ми наближались до нього, в повітрі був чутний запах риби. Власник чекав нас, бо тітка передзвонила йому і домовилась про зустріч.

Спочатку він поставив мені кілька запитань, потім висунув свої умови, назвав суму місячної платні і запитав, чи я згодна.

– Згодна, – відповіла я, сама подумала: «Як би не погоджуватись в такому безвихідному становищі». Грошей, які в мене залишилися, на повернення додому не вистачає». Згадала, як бабуся колись казала, що в скрутному становищі «аж би ти сіль на голові піхали, не кажи ні, якщо це має допомогти тобі».

Власник простягнув мені білий халат, рукавиці і сказав, що житиму в кімнаті, в якій раніше жила Анастасія, сестра тітки Юліни. Кімната знаходилася у будинку, що височів навпроти магазину.

– А зараз переодягайтеся – і до роботи. Дівчата вам все покажуть і пояснять, – сказав і увійшов у магазин.

Я подякувала тітці Юліні і попрощалася з нею, а через якусь чверть години вже переодягнена відчиняла двері до магазину, з якого на мене дихнуло холодом, сирістю і міцним запахом риби.

Тут працювали два чоловіки і три жінки. Вони радо прийняли мене, пояснили етапи роботи. Скоро я дізналася, що всі вони із того самого повіту, звідки і я.

Мужчини перебирали і чистили щойно принесену рибу, а дві жінки спритно сортували її у касолетки, а третя продавала. Я скоро навчилася тієї нехитрої справи. Власник похвалив мене і подарував касолетку риби на вечерю.

Вечором, коли повернулася до кімнати, під

дверима у коридорі помітила нові черевички і записку: «Носи на здоров'я і не замерзай!».

Це був подарунок від добросердечної тітки Юліни, перед якою буду в боргу все своє життя.

Втомлена, скоро заснула, хоч над будинком безупинно гуділи літаки, бо недалеко був аеропорт.

Понеділок – вихідний, бо в цей день власник їхав по товар. Я відпочила, а вечором подзвонила батькам, попросила в них пробачення за мій від'їзд і розказала про свою роботу. Вони плакали, а я разом з ними.

Так я почала роботу далеко від батьків, від друзів і батьківщини. Умови були важкі – цілими днями у холоді і мокроті, не легко, але і без роботи жити не можна.

Працюючи, не помічала, як пробігали дні. Наближався день приїзду тітки Анастасії (Настки, як звали її дівчата), і кінець моєї роботи. Я раділа, що повернуся додому, ще й не з порожніми руками, а ще була щаслива, що Сальваторе загубив мій слід.

В передодень від'їзду з Фіумічіно я була у своїй кімнаті, складала речі, обдумувала, як добратися до Риму. Раптом у двері постукали і на порозі з'явилися тітка Юліна зі своєю сестрою Насткою. Я дуже зраділа їм. Тітка Юліна, не терплячим запереченням тоном сказала:

– Збирайся, ідемо до Риму, не можна бути в Італії і не бачити її столицю, тим більше, коли до неї кілька кілометрів.

– О, з радістю! – скрикнула я і скоро одяглася.

Через годину ми вже були в Римі.

– Гадаю, насамперед треба зайти в церкву Святого Петра, помолитися, – запропонувала тітка Юліна.

В церкві я помолилася і подякувала Всевишньому, що врятував мене, а ще попросила здоров'я для Юліни і всієї її родини, бо ця жінка стільки зробила для мене.

Потім ми гуляли, я досхочу налюбувала-

СТОЇТЬ ЯВІР НАД ВОДОЮ

Слова НАРОДНІ

Музика Івана ЛІБЕРА

Широко

1. Сто-їть я-вір над во-до-ю, В во-ду по-хи-лив-
2. Не хи-ли-ся, я-во-ронь-ку, Ще ж ти зе-ле-нь-

ся. На ко-за-ка мо-ло-до-го Ко-зак за-жу-рив-
кий. Не жу-ри-ся ко-за-чень-ку, Ще ж ти мо-ло-день-

ся. Не рад я-вір хи-ли-ти-ся, Во-да ко-рінь ми-
кий. Тво-є лис-тя, я-во-ри-ку, Над во-до-ю гра-

є. Не рад ко-зак жу-ри-ти-ся, Бо сер-день-ко млі-
є, А дів-чи-на ко-за-чень-ка На вік по-ко-ха-

є. а ————— а ————— а ————— а

Не рад ко-зак жу-ри-ти-ся, Бо сер-день-ко млі- є.
А дів-чи-на ко-за-чень-ка На-вік по-ко-ха- є.

ся архітектурою древнього міста, накупувала сувенірів і подарунків для домашніх, а вечором подякувала добрій жінці і попрощалася із нею.

Наступного дня до автобусної станції мене провели мої добрі колеги по роботі, і я рушила у довгождану дорогу. Дорогу повернення додому!

Весь смуток, все розчарування я залишила тут, на чужині. Дивне, радісне хвилювання охопило моє ество, мені здавалося, що автобус

їде дуже повільно, а я хотіла летіти додому, до моїх добрих батьків, на мою батьківщину, в моє рідне село. Я... – і не доказала речення, бо плач задушив її слова.

Я чула, як інший голос заспокоював її. Опісля настала тиша. Я розплющила очі, піднялась із коверця. Біля мене нікого не було.

Два білі капелюшки лежали неподалік мене. З ними грався вітер-пустун. Сонце почало ховатись за обрій, а я подумала, невже це був сон? Чи, може, частка мого життя?

Лариса-Міхаєла ТРАЙСТА

ВЕСЕЛІ НЕБИЛИЦІ З ДІДУСЕВОЇ СКАРБНИЦІ

ЯК ДІДУСЬ ІЗ ВНУКОМ ГАЛУШКИ ЇЛИ

«Чи знаєте ви, що таке справжні галушки? Ні, ви не знаєте справжніх галушок, якщо не бували в Україні...»

Дідусь перемішав галушки з подрібненими зернятками волоських горіхів та цукром, полив їх розігрітим вершковим маслом і засунув горнець у духовку.

– Хай прогріються трішки, а потім вже можна буде їх їсти.

Я тільки слину проковтнула.

– Колись галушки вважались однією з урочистих страв, їх готували на свята, в неділю, а також на весілля та хрестини. А на Різдво колядували:

*Дивная новина,
пахне солонина,
коби блюдо з галушками,
була би гостина...*

Давно старий Бурянюк – великий ґазда, але й великий скупіндляр, – наймав косарів «своїм коштом», тобто не давав їм їсти, і вони мусіли брати харчі з дому. Добрі косарі не хотіли й чути про таке, тоді він наймав підлітків або старих дідів, але й ті вагались, бо ніхто не радий був у ті важкі часи виносити хліб з хати.

Одного разу найняв він старого Ілька Чуприка з його внуком Петриком. Спочатку старий вагався, похитував головою, та врешті сказав:

– А знаєте, ґаздо, якби ви дали добре попоїсти, то ми б вам і без грошей скопили траву.

– Та я вам галушок з горіхами принесу, наїстесь, як на Великдень, лиш приходіть, таких галушок вам зварить моя Анна, що будете пальці облизувати, – зрадів старий Бурянюк.

Голодним косарям здавалось, що зроду таких добрих галушок не їли. Справді облизували пальці і ковтали слину, дивлячись на порожню миску, а далі повставали напівголодними і почали косити.

Старий Бурянюк підійшов до малого Петрика і питає:

– Ну як, тобі сподобались галушки?
– Смачні дуже, але не вистачило насититись, – відповів Петрик.

– Ге, то, небоже, твій дід беззубий, поки ти жував по одній, він по три-чотири ковтав.

Далі підійшов і до старого:

– Ну, Ільку, добрі були галушки?
– Гріх казати, що не добрі, а що було їх мало, то не гріх, – посміхнувся старий Чуприк.

– Ге, то, неборе Ільку, ти беззубий, поки по-м'яцькаєш галушку, твій внук по три-чотири з'їсть, що зробиш, молодий – зуби міцні...

– Ось так, доню, робив скупий Бурянюк, – мовив дід, витягаючи з духовки горнець з галушками. – А тепер я беззубий буду ковтати по три-чотири галушки, а в тебе зуби міцні, здорові, то побачимо чи вистачить нам?..

ЯК МІЙ ДІДУСЬ КУЛЕСУ ВАРИВ

– Давно моя мати робила велику кулешу, – почав розказувати дідусь, готуючи кулешу, бо такий він, мій дідусь, завжди говорить про те, що робить. – Бувало, зварить ранком кулешу, і ми не з'їмо її, хоча нас було вісім, а на обід зварить іншу, але не дає нам, поки не з'їмо холодну ранішню кулешу, а вечором мусимо їсти ту, що зісталася з обіду, і так далі. Так ми вирости, їдячи холодну кулешу.

Одного разу мати пішла до Сигота, а я хотів порадувати своїх менших братів та сестр, тому взявся варити для них кулешу. Налив у чавун води, додавав солі, розпалив вогонь у печі і, коли вода почала кипіти, насипав муки, і почав мішати. Та не знаю, чи води було замало, чи забагато муки насипав, бо моя кулеша загухла і прилипла до кулешара. Менші брати дивилися і похитували головами, а це означало, що мати не так варить кулешу.

«А що думає мука, що у мене нема води?», гукнув я і долив у чавун холодної води. Чавун засвистів, запарував, як паровоз, найменший брат

◆*◆*◆*◆*◆*◆* ІЗ НАРОДНОЇ ПІСЕННОЇ СКАРБНИЦІ ◆*◆*◆*◆*◆*◆*

Оженивси кустрюбатий

Українська народна пісня

Швидко

Оженивси кустрюбатий
Та й взяв пелехату,
Що не вміла ґаздувати,
Ні підмести хату.

– Звари, жінко, вараниці
Та звари багато.
В'на не вміла розпалити,
Запалила хату.

Хата горит, хата горит,
Хата догоряє,
Кустрюбатий з пелехатов
Гаркана гуляє.

Подав Іван КІДЕЩУК

◆*

Ільочко заховався під ліжку, решта розсміялись, а чавун заковк, і я почав мішати кулешу. Та яка вже то була кулеша?.. Борщ, не кулеша!

А публіка дивиться і знову головою похитує.

«А що думає вода, що у мене нема муки?», знову гукнув я і насипав муки в чавун. Спочатку здавалось, що все вийде добре, але як та мамалига розфоркалась і як почала вилізати з чавуна, то не дай Господи!.. Перевернув я кулешу на дерев'яний кружок і запросив всіх до столу, та хто б зміг таку кулешу їсти?

– А насцо тут закопуєс кулесу? – запитав мене Ільочко, коли я на горіді під горіхом ховав брак моєї кулінарної діяльності.

– Щоб мали на чорні дні, – відповів я йому. Здається, що така відповідь задовольнила його, бо більше не питав нічого. Тільки вечором, коли повернулася мати додому, забіг переляканий до хати і крикнув:

– Собаки з-під голіха кулесу кладуть.

– Яку кулешу? – здивувалась мати.

– Ту, сцо Михайлик для цолних днів під голіх закопав.

Мати не сварила мене, а насміялась досить, коли я їй розказував, як все було. А другого дня навчила мене варити кулешу, і тепер ось яка в

мене виходить, як золото! – похвалився дідусь, перевертаючи кулешу на дерев'яну тарілку.

Ми їли її з холодною сметаною, – справжній деликатес, а дідусь продовжував розказувати небилиці про кулешу.

КУЛЕСУ САМУ СТЕШУ

Колись давно старий Оленюк, дідооцих Оленюків з Полонинки, страх любив кулешу, а тоді не було, як тепер, борошна досить, купиш будь-де. Давно люди частіше їли квасоллю, капусту та картоплю, а ложку кулеші на миску страви клали. А старий Оленюк косить в саду і гойкає на Оленючку:

– Ану, стара, вари кулешу!

– Зварила капусти, нема часу з кулешою сидіти, – відповідає Оленючка.

А в неї ні порошка борошна в коморі, але не хоче, щоб сусіди чули.

– Коли кажу вари кулешу, то вари кулешу!

– Та з чого тобі зварю кулешу, як муки нема? – сердиться.

– Нічого, вари без муки, бо я на капусту губи спущу, а кулешу саму стешу.

Дитячі сторінки

Тарас Шевченко для дітей

***

Встала й весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рясом,
Барвінком укрила;
Й на полі жайворонок,
Соловейко в гаї
Землю, убрану весною,
Вранці зустрічають...

Вітер з гаєм розмовляє,
Шепче з осокою;
Пливе човен по Дунаю
Один за водою...

***

Тече вода з-під явора
Яром на долину.
Пишається над водою
Червона калина.
Пишається калинонька,
Явір молодіє,
А кругом їх верболози
Й лози зеленіють.
Тече вода із-за гаю
Та попід горою.
Хлюпоцуться качаточка
Поміж осокою.
А качечка випливає

З качуром за ними,
Ловить ряску, розмовляє
З дітками своїми.
Тече вода край города.
Вода ставом стала.
Прийшло дівча воду брати,
Брало, заспівало.

***

Над Дніпровою сагою
Стоїть явір між лозою,
Між лозою з ялиною,
З червоною калиною.

Дніпро беріг рие-рие,
Яворові корінь миє.
Стоїть старий, похилився,
Мов козак той зажурився.
Червоний місяць аж горить,
З-за хмари тихо виступає.
І ніби гори оживають.
Дуби з діброви, мов дива,
У поле тихо одхожають.
І пугач пуга, і сова
З-під стріхи в поле вилітає.

***

Світає,
Край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Між ярами над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похилились,
Тополі по волі
Стоять собі мов сторожа,
Розмовляють з полем.
І все то те, вся країна,
Повита красою,
Зеленіє, вмивається
Дрібною рососою.

***

Зоре моя вечірняя,
Зійди над горою,
Поговорим тихесенько
В неволі з тобою.
Розкажи, як за горою
Сонечко сідає,
Як у Дніпра веселочка
Воду позичає.
Як широка сокорина
Віти розпустила...
А над самою водою
Верба похилилась.

***

Сонце гріє, вітер віє
З поля на долину,
Над водою гне з вербою
Червону калину;
На калині одиноке
Гніздечко гоїдає, -
А де ж дівся соловейко?
Не питай, не знає.

***

І барвінком, і рутою,
І рясом квітчає
Весна землю, мов дівчину
В зеленому гаї...

Дитячі сторінки

ШЛЯХ ДО СЛАВИ

Чи кожне, діти, знає з вас,
Як жив Кобзар Тарас?

***

Він уродився в Україні,
У Моринцях, в сільській хатині,
А у Кирилівці зростав,
Аж поки юнаком не став.
Тарас убога був дитина,
Убога вся була родина,
Не вільні люди-козаци,
А тільки панські кріпаки.
Як мав Тарасик дев'ять літ,
Матуся кинула цей світ:
Її ще молоду в могилу
Кріпацьке лихо положило.
І батько ліг у домовину,
Лишив Тараса-сиротину.

***

Зостався хлопець без опіки,
Зосталось горе з ним велике,
Та він не піддавався сльозам,
Із лихом сміло бився сам:
Поміж людей ходив-просив,
Щоб хто добра його навчив.
Любив він дуже малювати,
Тож маляра пішов шукати,
Та пан учитися не дав,
У панський двір Тараса взяв.
В дворі хлопчина був слугою,
То в кухні, то в передпокою.
Та рисувати не лишив,
Хоч пан і сердився, і бив.
І пан подумав: «Хлопець здібний,
Та й і мені маляр потрібний -
На маляра нехай учиться,
Мені він потім пригодиться!»
І вчився в малярів Тарас,
Хоч гірко бідував не раз.
Ось Петербург, царів столиця!
Сюди, немов бездомна птиця,
Замандрував юнак Тарас.
До нього на короткий час
Ласкава тут всміхнулась доля:
Скінчилася його неволя.
Між статуй кам'яних богів
У парку раз його зустрів
Іван Сошенко з Богуслава.

Він був маляр; малярська справа
Йому цікава і близька.
Уздрів малюнки юнака
І похвалив за хист, роботу,
У серце кинув захохоту.
Так стали друзями нараз
Іван Сошенко і Тарас.
Угадували й інші люди,
Що славу той Тарас здобуде,
Що слід йому допомогти
Дійти до ясної мети.
Зібрали гроші, пан узяв
І волю юнакові дав.
Розповісти бракує слів,
Як волею Тарас радів,
Сміявся і ридав ураз;
Немов зо сну збудивсь Тарас,
Мов з ясним сонцем побратався.
В малярську школу записався,
Картини гарні малював
І вірші теж писати став.
Згадав у віршах давню славу,
Козацьку силу і державу,
Згадав забуту давню волю,
Закопану в могилі в полю,
Зробив велике диво з див:
Народу душу розбудив.
До братньої він кликав згоди,

Взивав ламати перешкоди,
Відважно розривати пута,
Що Україна в них закута.
Він мудру книгу написав
І «Кобзарем» її назвав.
У неї вклав він заповіти,
Як українцям треба жити,
Як гартувати душі кволі,
Як вибиватися з неволі.

***

Злякався цар пророчих слів
Увесь він гнівом закипів,
Що правду смів Тарас писати -
Шевченка наказав спіймати,
Його в кайдани закував
І в чужину глуху, далеку,
В безлюддя, на мороз і спеку
Солдатом у степи заслав.
Минуло десять довгих літ -
Тарас посивів і поблід
Від смутку, від важкої туги
І від ворожої наруги.
Але у серці не змінився,
Катам своїм не покоровився
І, хоч душею він терпів,
У ній носив він волі спів.
Як цар умер, його звільнили,
Та жити вже не стало сили,
Бо всю її поет віддав,
Щоб рідний нарід не пропав,
Щоб не занидів у неволі,
Щоб паном став на власнім полі.
Він щастя, волю і любов,
Палку, гарячу серця кров
Пожертував за рідну справу.
І, хоч умер на чужині,
Зате у рідній стороні
Він заслужив безсмертну славу.
І там, на Канівській горі,
Де грають води у Дніпрі,
Де береги, ліси і кручі,
Де чути, як реве ревучий,
І де лани широкополі,
Спочив поет краси і волі.

С.І.Васильківський. Кобзар-сліпець з хлопчиком-поводирем

За Ю. Ш.
Михайло МАРАМОРОСЬКИЙ

Дитячі сторінки

Ірина МОЙСЕЙ

ПРИЛІТІЛА ЛАСТІВОЧКА

Здається, ще зовсім недавно лунало околицями: «Щедрик, щедрик, щедрівочка./ Прилетіла ластівочка...», а тут уже й весна завітала, і ластівки повернулись із вирию у рідні краї. Спостерігаючи, як вони метушаться, клопочуться, відновлюючи гнізда, згадалася мені ця щедрівка, і несподівано зародились запитання: чому серед лютої зими щедрують: «Прилетіла ластівочка»? Який зв'язок є між Новим роком і ластівками? Виявляється, що є.

Вже давно доведено, що обрядові пісні, до яких належать і щедрівки, тягнуться своїм коріннямудавні-предавні ще дохристиянські часи і тісно пов'язані з язичницькими віруваннями.

Як і більшість древніх народів, слов'яни святкували Новий рік з приходом весни, коли природа пробуджувалася від зимового сну і починався новий цикл польових робіт.

Із прийняттям християнства на Русі і запровадженням Юліанського календаря, святкування Нового Року було встановлено на 1 березня.

Пізніше Новий рік було перенесено на 1 вересня, а згодом на 1 січня за Юліанським календарем. Від приєднання до григоріанської календарної системи, якою зараз послуговується майже весь світ, православна церква відмовилася, а з її запровадженням Новий рік змістився на 14 січня, і в Україні з'явилось таке «екзотичне» свято, як Старий новий рік. Разом із перенесенням Нового року поступово зміщувались і всі традиції та обряди, пов'язані з ним, в тому числі і новорічні щедрівки.

Так і стала «ластівочка прилітати» взимку, віщуючи початок Нового року. А найдавніше

святкування Нового (весняного) року сьогодні припадає на 14 березня – день Святої Явдохи. Старі люди вірять, що в цей день до рідних гнізд повертаються ластівки.

За народними традиціями, ластівки, як і лелеки, – особливі птахи, вони приносять в оселю, біля якої гніздяться, злагоду, затишок, добробут і родинне щастя. А ще кажуть, що ці птахи селяться тільки біля добрих людей, і руйнування їхніх гнізд вважається тяжким гріхом.

Новий рік «забрав» із собою традиції і обряди, пов'язані з його святкуванням, інші ж, ті, що стосуються зустрічі весни, залишилися, і невід'ємною їх частиною є веснянки.

Майже завжди веснянки супроводжувались ритуальними іграми і танцями, ними закликали і вихваляли весну, аби прискорити її прихід. У різних місцевостях їх називали по-різному: веселки, гаївки, гагілки, ягівки та ін.

На жаль, ці тисячолітні традиції поступово забуваються. Веснянки не такі популярні, як колядки і щедрівки, і лише частково адаптувалися до християнської релігії, як, наприклад, великодні гаївки. Інші ж залишаються в пам'яті людей як народні ігрові пісні, серед яких відомі «Подоланочка» і «Вийди, вийди, сонечко».

Дитячі сторінки

ПОДОЛЯНОЧКА

Десь тут була по-до-ля-ноч-ка,
Десь тут була мо-ло-де-сь-ка,

Тут во-на сто-я-ла, до зем-лі при-па-ла,

Лич-ко не вми-ва-ла, бо во-ди не ма-ла.

1. Десь тут була подоланочка,
Десь тут була молоде дівча.
Тут воно стояло, до землі припало,
Личко не вмивало, бо води не мало.

2. Устань, устань, подоланочко,
Умий личко, як ту скляночку.
Візьмися за боки та піди у скоки,
Біжи до Дунаю, бери ту, що скраю.

ВИЙДИ, ВИЙДИ, СОНЕЧКО

Вий-ди, вий-ди, со-неч-ко, На ді-до-ве по-леч-ко,

На ба-би-не зіл-ляч-ко, На на-ше по-дві-р'яч-ко.

1. Вийди, вийди, сонечко,
На дідове полечко,
На бабине зіллячко,
На наше подвір'ячко.

2. На весняні квіточки,
На маленькі діточки.
Там вони іграються,
Тебе дожидаються.

Нотографія Юрія ПАРАЩИНЦЯ

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Михайло ТРАЙСТА

ВОСЬМЕ БЕРЕЗНЯ, ЛЮДИ ДОБРІ!

(Гумореска)

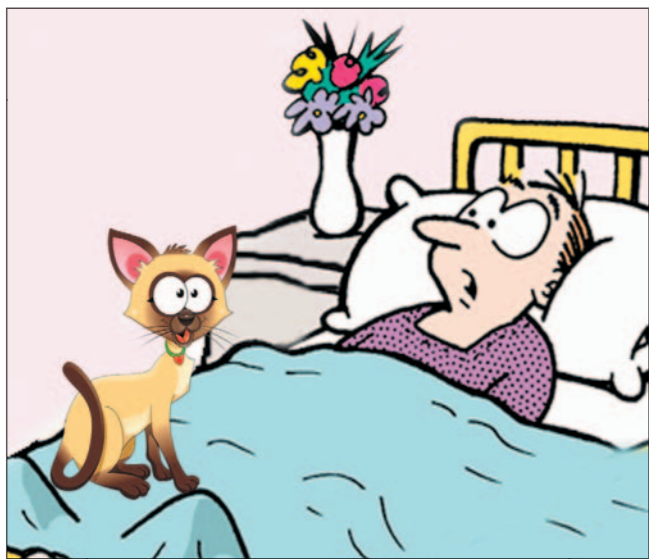
МУЖЧИНАМ ПРИСВЯЧУЮ

Ну і нагородив мене Господь!

Нагородив і обгородив ЖІНКАМИ!!!

Дружина – жінка, дочка – жінка, а теща... навіть якщо дехто й засумнівався б, але теж жінка... Слава йому вічна, що коханками не обдарував! Бо сьогодні восьме березня... Восьме березня, люди добрі!

Прокидаюсь о шостій, та яке то прокидання, як цілу ніч ока не стулив?... Цілу ніч перекидався з одного боку на інший і ткав, мов той павук павутиння, план за планом, як би то вийшло найкраще, і найдешевше, і най...

«Та вже засни раз!..» – сердилась дружина.

«Ні подумати не дасть, а я для неї, для них, для їхнього свята свої бухгалтерські думки мучу, а вона... Так, почнемо знову: три букети квітів по двадцять леїв букет, плюшевий вед-

медик для донечки – тридцять, шарф для тещі теж приблизно двадцять, срібний браслет для... Ні, не вийде, в мене всього сто леїв. А вечеря в ресторані? А таксі?... Не вийде!..»

«Та, як Бог дасть, так і буде», – думаю, направляючись потихеньку до ванни, і враз відчуваю під ногою пухнасту спину Білика.

«Мя-я-я-у-у-у!» – жахливо рознеслося по квартирі, а за ним хрустальний «Триск!» вази і тещене «Ой, Господи!..»

З переляку лежу горілиць на підлозі, а наді мною три жіночі голови: «Води!», «Лимону!», «Оцту!», «Подушку!», і тягнуть в ліжку...

– Він цілу ніч не заснув, а я... – картає себе дружина.

– Мабуть, грип, – міркує доня.

– Точно грип! – підтверджує теща. – І гарячка, о, як почервонів, – витирає моє чоло, спітніле від зусилля стримати сміх.

Якщо грип, то хай буде грип! Хіба гарно сперечатись з трьома жінками, та ще на їхнє свято?..

«Не розкривайся!», «Не піднімайся!», «Не забудь!», «Приймай!», «Пий!», і пішли собі.

А я... ось, лежу на м'яких подушках, як турецький паша, біля мене чай, компоти, соки, таблетки і косий погляд Білика...

Раз у раз дзвонить телефон: «Як тобі, коханий?..», «Вам поліпшало, татусю?..», «Ти приймав ліки, синку?..».

А я, щоб не розчарувати їх, стогну в трубку, як біблійний Йов, а потім знову солодко засинаю...

Ну і нагородив мене Господь!

Нагородив і обгородив ЖІНКАМИ!!!

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

СУДНИЙ ДЕНЬ

(Монолог. Виконується суворим чоловічим голосом)

Минуло, і слава Богу. Тепер ми можемо спокійно поговорити про жінок, але, на відміну від 8 березня, сьогодні ми будемо говорити правду.

Як подивився голівудські фільми, то нам постійно загрожує апокаліпсис – метеоритний дощ, напад інопланетян. Все це абсолютні нісенітниці! Нашу планету скоро захоплять жінки, причому дуже скоро!.. Доказів того, що вони готуються до війни, предостатньо. Просто ми їх не хочемо бачити.

Згадайте хоча б Жовтневу революцію. Що в першу чергу захопили робітники і матроси? Пошту, телеграф, телефон. Ну? Скількох ви бачили чоловіків, які працюють на пошті, телеграфі, телефоні? Не насторожує?

Все, що роблять жінки, – це масштабна підготовка до поневолення світу. Чому їм постійно потрібні нові чобітки? Не кросівки, не теніски, а саме чобітки. Де чоботи – там армія, де армія – там війна. Поки ми дивимось фільми про апокаліпсис, наші дружини таємно закупляють зброю: танки, літаки. Саме так, інакше на що може потратити жінка за один день все, що заробляє чоловік за три місяці? І це лише ілюзія, що нас не можна перемогти, що ми, чоловіки – єдина сила. Серед нас багато зрадників – модельєри, перукарі, стилісти, продюсери... Жінки – наш єдиний реальний ворог. Вони завжди думають на кілька ходів вперед. Морально нас давлять ще в школі. Скільки у вас було вчителів жінок, а скільки чоловіків?

Вони сильніші від нас і морально, і фізично. Ви колись ходили з дружиною по магазинах? Уявляєте, які навантаження може витримувати їх організм, якщо це для них відпочинок.

Вони – дуже небезпечні. Лагідний погляд, ніжний дотик, обійми, поцілунок – це бойове мистецтво, яким вони володіють бездоганно. І коли вони застосовують свої прийоми, ми здаємось, навіть не пробуючи чинити опір.

А ми надіємось на нашу армію. Та, не дай Боже, почнеться війна, і жоден спецзагін й двох хвилин не протримається перед однією жінкою з приступом істерики.

Вони нападуть несподівано. Не буде ні обстрілу, ні бомбардування. Просто вони перестануть робити для нас те, що роблять кожен день. І тоді ми, в брудних шкарпетках, зім'ятих сорочках, несучи величезні втрати при спробі самостійно приготувати сніданок, за лічені хвилини із сильною половиною суспільства перетворимося у зграю заляканих істот. Це буде найблискавичніша і найефективніша війна в історії людства. Розрізнені групи, очолені переконаними холостяками, будуть жорстоко розгромлені каральними загонами, сформованими з колишніх коханок. Найвідчайдушніші будуть переховуватися в лісах, але через відсутність жінок довго не протримаються.

Наче вже бачу цей жахливий парад їхньої перемоги, як вони, крокуючи головною площею, без грама співчуття кидають у величезне вогнище наші вудочки, комп'ютерні ігри і автомобільні журнали.

Жіноче панування неминуче.

Тож, чоловіки, якщо почнеться війна між нами і жінками, шансів у нас немає. І поки ще не пізно, давайте їх любити і цінувати, бо ж не дарма існує давня мудра приказка: якщо не можеш перемогти ворога – стань йому другом.

Інтерпретація за «8 березня – судний день»

Валерія ЖИДКОВА

Підготувала Ірина МОЙСЕЙ

Пам'ятники Т. Шевченкові в Румунії

